

ЗВЯЗДА

15 ВЕРАСНЯ 2011 г.
ЧАЦВЕР
№ 176
(27040)

Кошт 750 рублёў

ВЫДАЕЦЦА 39 ЖНІўНЯ 1917 г.

Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Е Т А

ШТО ПАГРАЖАЕ НАШАМУ ГОЛАСУ?

Урач-фаніятар — гэта той спецыяліст, які ведае амаль усё пра наш голас. Як захаваць галасавыя здольнасці чалавека, чый голас слабы ад прыроды? Чаму мы хрыпім і сіпім, а бывае, і нечакана нямеем? Чаму адны людзі храпуць у сне, а іншыя — не? Ці можа медыцына дапамагчы храпу? Аб чалавечым голасе і захворваннях галасовага апарату ў дарослых і дзяцей мы паговорым на чарговай «прамой лініі». Да нас у рэдакцыю прыйдзе **Урач-фаніятар Рэспубліканскага навукова-практычнага цэнтру отарыналарынгалогіі Вольга Іванайна РАДЗІВОНАВА.**

«Прамая лінія» адбудзецца **20 верасня ў аўторак з 11.00 да 12.00** па нумарам: 8 (017) 292 38 92 і 292 38 21. Пытанні можна пакінуць па тэлефонах 8 (017) 287 18 36 і 287 18 72.

АПЛАТА ПРАЦЫ ў РЕАЛЬНЫМ СЕКТАРЫ ЭКАНОМІКІ

Сумесная online канферэнцыя БЕЛТА і Мінпрацы і сацабароны на тэму «Практычнае прымяненне заканадаўства, якое рэгулюе пытанні аплаты працы ў рэальным сектары эканомікі» з удзелам першага намесніка міністра працы і сацыяльнай абароны Пятра Грушніка прайшла ўчора на сайтах www.belta.by і www.mintprud.gov.by.

Зарплата бюджэтнікаў індэксуецца ў абавязковым парадку

Заработная плата работнікаў бюджэтных арганізацый індэксуецца ў абавязковым парадку. Гэта ўстаноўлена заканадаўствам, паведаміў першы намеснік міністра працы і сацыяльнай абароны Пётр Грушнік.

У цэлым умовы індэксацыі заробатнай платы работнікаў залежаць ад таго, ці адносіцца арганізацыя, у якой яны працуюць, да бюджэтнай сферы або не, дадаў першы намеснік міністра.

Індэксацыя заробатнай платы, якая выплачваецца з небюджэтных крыніц, у адпаведнасці з законам Беларусі «Аб індэксацыі даходаў насельніцтва з улікам інфляцыі» не з'яўляецца абавязковай для наймальніка. Рашэнне аб яе правядзенні прымаецца па ўзгадненні бакоў і можа быць замацавана ў любым лакальным нарматыўным прававым акце арганізацыі.

Работнікам, якія атрымліваюць зарплату на тэрыторыі рэспублікі з небюджэтных крыніц, пакрыццё страт ад інфляцыі ажыццяўляецца па падставах, прадугледжаных калектыўнымі дагаворамі (пагадненнямі). У гэтым выпадку ўстаноўлены арганізацыйны механізм індэксацыі можа адрознівацца ад устаноўленага заканадаўствам — арганізацыя самастойна вызначае умовы надыходу індэксацыі і парадка яе правядзення, а таксама нарматыў індэксацыі.

Пётр Грушнік падкрэсліў, што заключэнне калектыўных дагавораў — гэта добраахвотнае волевыўленне бакоў. Кантроль за выкананнем калектыўнага дагавора (пагаднення) ажыццяўляецца бакамі, а таксама спецыяльна ўпаўнаважанымі дзяржаўнымі органамі нагляду і кантролю за выкананнем заканадаўства аб працы. Адназначна на пытанне аб тым, куды звяртацца ў выпадку, калі ў калектыўным дагаворы ёсць пункт аб індэксацыі заробку, а прадпрыемства не выплачвае яе, Пётр Грушнік адзначыў, што член прафсаюза за абаронай сваіх інтарэсаў у першую чаргу можа звярнуцца ў пярвічную прафсаюзную арганізацыю, а таксама да наймальніка. У выпадку ўзнікнення працоўнай спрэчкі аб невыкананні ўмоў калектыўнага дагавора неабходна звярнуцца ў камісію па працоўных спрэчках, суд. Выплаты, прадугледжаныя калектыўным дагаворам, могуць быць праведзены ў адпаведнасці з рашэннем камісіі па працоўных спрэчках або судовым рашэннем.

Прапрацоўваецца пытанне аб пераглядзе абмежаванняў пры рабоце па сумяшчальніцтве

Міністэрства працы і сацыяльнай абароны Беларусі прапрацоўвае з зацікаўленымі пытанне аб мэтазгоднасці перагляду прадугледжаных працоўным заканадаўствам абмежавальных мер, у тым ліку пры выкананні работ па сумяшчальніцтве.

Увага!

Працягваецца падпіска на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі на IV квартал 2011 года

Нашы паслугі па падпісцы:

- падпіска на аб'ёмнае і электроннае скрыню
- падпіска на даму
- дастаўка да кватэры з уручэннем «з рук у рукі»
- падпіска праз Інтэрнэт
- магчыма аплата пры дапамозе пластычных карт
- прыём падпіскі па факсу для юрыдычных асоб

Падрабязную інфармацыю вы можаце атрымаць у любым аддзяленні паштовай сувязі ці па тэлефонах у г. Мінску:

222-72-17, 293-55-95, 227-20-31

Брэсцкі філіял (8-0162) 200-804
Віцебскі філіял (8-0212) 476-139
Гомельскі філіял (8-0232) 715-342
Гродзенскі філіял (8-0152) 757-159
Мінскі філіял (8-017) 222-75-65
Магілёўскі філіял (8-0222) 310-882

ПРАЗ ПАЎТАРА-ДВА МЕСЯЦЫ — РАЎНАВАЖНЫ КУРС?

Фота Пятра ФАМІНА.

Учора адбыліся першыя таргі на дадатковай гандлёвай сесіі Беларускай валютна-фондавай біржы. Сесія працягвалася каля гадзіны. Пасля чаго намеснік старшыні праўлення Нацыянальнага банка, старшыня Назіральнага савета ААТ «Беларуская валютна-фондавая біржа» Тарас НАДОЛЬНЫ агучыў новыя курсы валют і заявіў, што Нацбанк задаволены ходам таргоў.

— Гэта нядзрэнны вынікі, — сказаў ён. — З улікам таго, што прапанова была зусім невылікай, удзельнікі таргоў, прадаўцы, занялі чакальную пазіцыю, мы можам казаць, што знаходзімся на верхнім узроўні магчымага курсу. Мы мяркуюем, што нават нязначны аб'ём прапановы здовольніць сёння змяніць сітуацыю і трэнд курса будзе накіраваны ўніз.

Пакуль аб'ём прапановы на біржы па ўсіх відах валют склаў нават менш за 5 працэнтаў ад сярэднядзённай экспертнай вырукі (гэта прыкладна 8 мільярд долараў ЗША). Акрамя таго, попыт пераважыў прапанову ў пяць разоў, а па некаторых валютах нават больш. Таму, на думку намесніка старшыні праўлення Нацбанка, можна казаць, што прадаўцы ўсё ж такі актывізуюцца — і ў каротка-тэрміновым перыядзе мы зможам назіраць тэндэнцыю да зніжэння курсу па ўсіх асноўных валютах.

Дарчы, сесія абшлася без інтэрвенцыі Нацыянальнага банка. «Пры неабходнасці такое права ў

СКЛАЛІСЯ НАСТУПНЫЯ ЗНАЧЭННІ КУРСАЎ: доллар ЗША — 8600 беларускіх рублёў; расійскі рубль — 305 беларускіх рублёў; еўра — 12100 беларускіх рублёў.

данне Нацбанка — арыентацыя банкаў усё ж такі на дадатковую гандлёвую сесію. «Але ж патрэба, зразумела, яшчэ пару дзён, каб падмацаваць банкам свае абменныя пункты, — падкрэсліў намеснік старшыні праўлення Нацбанка. — Хтосьці сёння ўжурсам і таму не змог купіць для абменных пунктаў валюту».

Увогуле, банкі атрымалі магчымасць устанавіць новыя курсы ў абменніках ужо папачынаючы з заканадаўчым таргоў. Што ж тычыцца выхаду на раўнаважны курс, то тут яшчэ патрэбны час. «Мы мяркуюем, што паўтара-два месяцы нам хоць на тое, каб выйсці на адны раўнаважны курс, — канстатаваў Тарас Надольны. — Зараз востры неабходнасці хутка зніжаць гэтыя курсы, што атрымаліся, няма.

Хто першы адрэагаваў на вынікі дадатковай сесіі?

Адразу ж пасля таргоў камерцыйныя банкі Беларусі пачалі аперацыі з валютай у абменных пунктах.

Напрыклад, БПС-Банк прапанаваў куплю долараў па 8500 беларускіх рублёў і продаж па 8900, еўра — 11500 і 12000.

У АБМЕННІКАХ ЗНІКЛІ БЕЛАРУСКІЯ РУБЛІ

Увечары, пасля дадатковай сесіі таргоў на біржы, карэспандэнт «Звязды» прайшоўся па абменных пунктах у цэнтры Мінска.

Абменнік «Сомбелбанка» ў бізнес-цэнтры «Еўропа» выглядаў зусім непалупярным у такі дзень. Чаргі там дакладна не было. Побач стаяла адзіная жанчына, ды і тая аплачвала праз абменны пункт нейкія паслугі. Пасля некалькіх хвілін, спытаўшы: «А што, і долары ўжо свабодна можна купіць?». Касір адказала, што толькі тое, што здаючы. Але і гэтага, думаю, хапае. Бо ў абменніку «Беларусбанка» каля крэмы «Preston» малады хлопец з задавальненнем здаў на маіх вачах, здаецца, долараў трыста. І ён не адзіны такі.

(Працяг тэмы на 2-й стар.)

РОЗГАЛАС

БЕЛАРУСКІ БАРЭЦ СТАЎ ЧЭМПІЁНАМ СВЕТУ

На чэмпіянаце свету, які зараз праходзіць у турэцкім Стамбуле, беларускі барэц грэка-рымскага стылю Алім Сялімаў стаў чэмпіёнам свету.

У фінальным паядынку ў вагавай катэгорыі да 84 кг ён перамог палка Даміана Янікоўскага. А да гэтага на яго шляху былі японец Таічы Оку, Янарбек Кендзжэў з Кыргызстана, азербайджанец Самана Тахмасебі і фін Рамі Хінтэніемі. Прыемна адзначыць тое, што Алім Сялімаў заваяваў ліцэнзію на Алімпіяду ў Лондан. Ліцэнзія на гэтым чэмпіянаце свету атрымалі таксама беларускія барцы Элбек Тажыеў, які заваяваў «серабро» ў катэгорыі 55 кг, і Цімафей Дзейнічэнка, які заняў 5-е месца ў катэгорыі 96 кг.

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў барца грэка-рымскага стылю Аліма Сялімава з перамогай на чэмпіянаце свету. Прэзідэнт пажадаў Аліму Сялімаву новых высокіх спартыўных дасягненняў.

КАШТОЎНЫЯ МЕТАЛЫ «ПРЫБАВІЛІ» У ЦАНЕ

Пастановай Міністэрства фінансаў зацверджаны новыя цэны на каштоўныя металы ў вырабах і ломе, што склываюцца ў фізічных асоб (акрамя куплі-продажу банкаўскімі і нябанкаўскімі крадзятна-фінансавымі арганізацыямі каштоўных металаў у выглядзе мерных зліткаў і манет у фізічных асоб) і пастаўляюцца ў Дзяржфонд. Новыя скапачныя цэны ўступаюць у сілу з 15 верасня. Дагэтуль апошні раз яны змяняліся з 20 чэрвеня, перад тым — з 1 красавіка.

Такім чынам, цяпер будучы дзейнічаць наступныя скапачныя цэны на каштоўныя металы ў вырабах і ломе за адзін грам у рублях па прабых. Золата: 375-й пробы — 92 010 рублёў за адзін грам металу (дагэтуль было 75 350 рублёў); 500-й пробы — 122 680 рублёў (да нядаўняга часу скапачная цэна складала 100 470 рублёў); 583-й і 585-й пробы — 143 530 рублёў (117 550 рублёў); 750-й пробы — 184 020 рублёў (150 710 рублёў); 900-й пробы — 220 820 рублёў (180 850 рублёў); 916-й пробы — 224 750 рублёў (184 060 рублёў); 950-й пробы — 233 090 рублёў (190 890 рублёў); 958-й пробы — 235 050 рублёў (192 500 рублёў за адзін грам металу з 20 чэрвеня).

Плаціна ў вырабах і ломе зараз ацэнена наступным чынам: 950-й пробы — 236 610 рублёў за адзін грам металу (дагэтуль было 225 140 рублёў). Змяніліся і скапачныя цэны на серабро ў вырабах і ломе. З 15 верасня яны такія: 750-й пробы — 4 200 рублёў за адзін грам металу (да нядаўняга было 3 630 рублёў за той жа грам); 800-й пробы — 4 480 рублёў (3 870 рублёў); 875-й пробы — 4 900 рублёў (4 240 рублёў); 916-й пробы — 5 130 рублёў (4 430 рублёў); 925-й пробы — 5 180 рублёў за адзін грам металу (4 480 рублёў), 960-й пробы — 5 380 рублёў (дагэтуль было 4 650 рублёў).

ВІШНЯ НЕ ЗДАЕЦЦА ВОСЕНІ НА ВУЛІЦЫ МАТРОСАВА

Восень на двары, цвітуць вішні. У Масліўе сапраўды распуцілася вішня — на вуліцы Аляксандра Матросова ў мікрараёне Задняпроўе.

Біблагі тлумачаць, што гэта, безумоўна, з'ява анамальная, але апошнім часам, калі ўлічваць змяненні клімату, ужо і нярэдка. Кожную цёплую восень магілёўцы назіраюць цвіценне дрэў — то яблыню, то вярбы. Цяпер вось зацвіла вішня.

Навукоўцы гавораць, што часцей пасля восенскага цвіцення дрэва бярэ паўзу і наўрад ці дасць плодзі ў наступным сезоне. Аднак пакуль парадумем незвычайнаму восенскаму падарунку — прыгожаму вішнёваму цвету.

Уладзіслаў КУЛЕЦКІ.

Ілона ІВАНОВА.

ЦЭНЫ НА БЕНЗІН І ДЫЗЕЛЬНАЕ ПАЛІВА ПАВЫШАНЫ НА 3 ПРАЦЭНТЫ

Канцэрн «Белнафтахім» зацвердзіў новыя адпукныя і рознічныя цэны на асобныя віды нафтапрадуктаў, паведамліў БЕЛТА ў прэс-службе канцэрна.

Рознічныя цэны на нафтапрадукты, што рэалізуюцца праз АЗС, павялічыліся ў сярэднім на 3 працэнты і складуць за 1 літр: бензін Нармаль-80 — Вр4380, бензін АІ-92 — Вр4590, бензін АІ-95 — Вр4950, дызельнае паліва — Вр4860.

У канцэрне растлумачылі, што перагляд цен на нафтапрадукты праведзены ў мэтах пазтапнага выраўноўвання цен на тавары ў краінах М'ятнага саюза. «Дзёночны рознічныя цэны на нафтапрадукты з улікам павелічэння застацока ніжэйшымі за ўзровень аналагічных цен у Расіі на 2-4 працэнты», — казалі ў «Белнафтахіме».

144 ТЫСЯЧЫ ЯЕК БЕЗ ДОКУМЕНТАЎ

У Лёненскім раёне супрацоўнікі міліцыі затрымалі «МАЗ», на якім жыхар Мінска без адпаведнай суправаджальнай дакументацыі перавозіў буйную партыю курныя яек — 144 тысячы штук. Груз коштам 70 мільёнаў рублёў канфіскавалі.

А ў Талачынскім раёне на дарозе Мінск — мяжа Расійскай Федэрацыі міліцыянеры затрымалі «Фольксваген», на якім з парузінем адпаведных санітарных нормаў беспераўнаўна жыхар Слуцка вёз каля 400 кілаграмаў сыру коштам 9,9 мільёна рублёў. У адносінах да кіроўцы склалі адміністрацыйны пратакол.

Аляксандр ПУКШАНСКІ.

Навіны Беларусі і замежжа ў рэжыме on-line на сайце «Звязды» — www.zviazda.by

ХРОНІКА АПОШНІХ ПАДЗЕЙ

У ІРАКУ ЗАГІНУЛІ 17 ЧАЛАВЕК

У цэнтральнай частцы і на захадзе Ірака 14 верасня адбылася серыя тэрорактаў, у выніку якіх загінулі як мінімум 17 чалавек, сядзілі якіх пяць супрацоўнікаў паліцыі і двое салдат.

Акрамя таго, пры выбухах у гарадах Медэцыя і Хабанія 50 чалавек, уключаючы жанчын і дзяцей, атрымалі раненні. У першым выпадку падарвалася машына, прыпаркаваная ля папулярнага ў горадзе рэстарана, у другім спрацавала «бомба-ліпучка», прымацаваная да грузавіка з салдатамі, які накіроўваўся на мясцовае ваеннае базу.

ЗНІШЧАНЫ УСЕ БАЕВІКІ, ЯКІЯ НАПАЛІ НА КАБУЛ

У Кабуле завершана аперацыя па ліквідацыі баевікоў руху «Талібан», якія напалі днём у аўторак на квартал, дзе размешчаны пасольствы. Аперацыя ўвогуле заняла 19 гадзін.

Афіцыйны прадстаўнік МУС Афганістана паведаміў, што ў нападзе на пасольскі квартал удзельнічалі шэсць баевікоў — усё яны знішчаны. У выніку нападання талібаў загінулі 11 чалавек, у тым ліку тры дзевяці, 19 чалавек атрымалі раненні. У ліку параненых шэсць замежных грамадзян — вайскоўцы кааліцыйных сіл. Талібы напалі на квартал, які асабліва ахоўваецца ў Кабуле, дзе размешчаны пасольствы і штаб-кватэра сіл кааліцыі пад камандаваннем НАТА.

ВА УКРАЌНЕ КРАЛІ ВОЧЫ

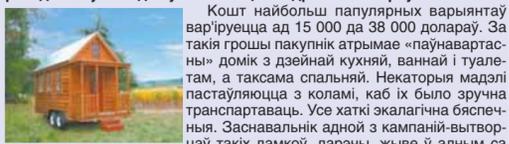
Пракуратура Кіеўскай вобласці перадала ў суд крымінальныя справы ў дачыненні да трох медработнікаў, якіх абвінавачваюць у незаконным выманні вочных яблыкаў у трупы.

Крымінальныя справы ў дачыненні да двух кіраўнікоў аддзяленняў Кіеўскага абласнога бюро судова-медыцынскай экспертызы і загадчыка паталаганатомічнага аддзялення адной з цэнтральных раённых балычкі вобласці былі заведзены ў лютым. Па звестках следства, выманні вочных яблыкаў трупамі незаконна і без паведамлення сваякам

памерных праводзіліся падчас ускрыжыя. У справе згадваюцца 26 тэмат эпізодаў.

АМЕРЫКАНЦЫ ПЕРАХОДЗЯЦЬ НА «ХАТКІ»

У ЗША набіраюць папулярнасць маленькія домікі. Вытворчасцю падобных аб'ектаў займаецца некалькі кампаній. Плошча некаторых домікаў складае ўсяго шэсць квадратных метраў.

Кошт найбольш папулярных варыянтаў вар'іруецца ад 15 000 да 38 000 долараў. За такіх грошай пакупнік атрымае «паўнаваартасны» домік з дзейнай кухняй, ваннай і туалатам, а таксама спальняй. Некаторыя мадэлі пастаўляюцца з коламі, каб іх было зручна транспартаваць. Усе хаткі экалагічна бяспечныя. Заснавальнік адной з кампаній-вытворцаў такіх дамкоў, дарчы, жыве ў адным са сваіх тварэнняў. Паводле яго слоў, «людзі залаззяць на 30 гадоў у пазыкі і абавязкі па іпацэцы, хоць на самай справе ім не трэба столькі месца і гэтулькі рэчэй». Акрамя таго, дамы вялікага метражу патрабуюць шмат часу на прыборку і падтрыманне парадку».

ФРАНЦУЗ ВЫЙГРАЎ У ЛАТАРЭЮ РЕКОРДНУЮ СУМУ

Жыхар Нармандыі выйграў рэкордную для Францыі суму грошай у еўрапейскай латарэі EuroMillions. Шчасліўчыку дасталася больш за 162 мільёны еўра.

Аднак да раніцы серады, 14 верасня, наваўлены мільянер так і не з'явіўся. Між тым, у яго ёсць усёго 80 дзён для таго, каб падаць свой шчаслівы квиток у кампанію, якая займаецца выплатамі буйных выйгрышаў. Удачлівы нармандзец зараз займае 250-е месца ў спісе найбагацейшых людзей Францыі. Абсалютны рэкорд у гэтай еўрапейскай латарэі належыць сямейнай паре з шатландскага горада Фалкірк, якая летась у ліпені выйграла 183 мільёны еўра. Джэпкот вывёў удачлівых брытанцаў у спіс найбагацейшых людзей караалеўства. Усяго ў EuroMillions гуляюць 200 мільёнаў жыхароў дзевяці краін — Францыі, Іспаніі, Вялікабрытаніі, Люксембурга, Бельгіі, Швейцарыі, Партугаліі, Ірландыі і Аўстрыі.

СНАРАДЫ І МІНЫ ЛЯ ВЁСКІ

Ля вёскі Заронава Віцебскага раёна падчас сельгасработ знайшлі больш як 40 артылерыйскіх снарадаў, больш за 50 мінамінных мін, а таксама гранаты часоў мінулай вайны. Саперы ліквідавалі небяспечныя знаходкі.

Аляксандр ПУКШАНСКІ.

ГЕРАІН У «ЖЫГУЛЯХ»

У Палацкім раёне ў адной з вёсак міліцыянеры затрымалі 21-гадовага беспераўнага, які ў «жыгулях» перавозіў 33,3 грама герайну. Заведзена крымінальная справа.

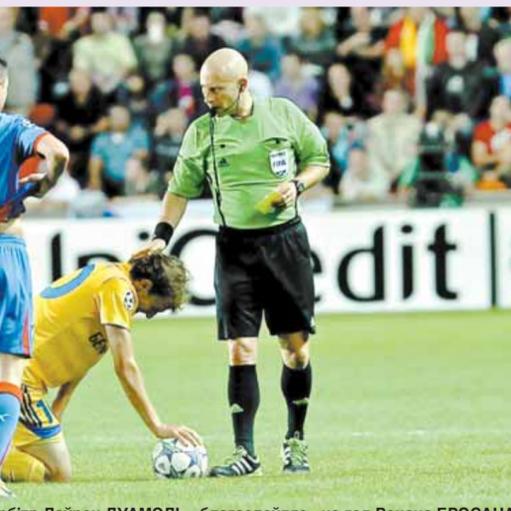
Аляксандр ПУКШАНСКІ.

Футбол. Ліга чэмпіёнаў

МІРНЫ АБЛОМ «ВІКТОРЫІ»

Спецыяльны карэспандэнт «Звязды» перадае з Прагі

Футбалісты барысаўскага БАТЭ ўпэўненым крокам узяліся за бастыёны Лігі чэмпіёнаў. У першым выязным матчы ў Празе супраць чэшскага футбольнага клуба «Вікторыя» з горада Пльзень падначаленыя Віктара Ганчарэнкі згулялі ўнічыю — 1:1, зрабіўшы ачковы задзел у групувань турніры самага прэстыжнага футбольнага турніру Еўропы сезона 2011-2012 гадоў.

Французскі арбітр Лаўрэн ДУАМЭПЛЬ «благаслаўляе» на гол Рэнана БРЭСАНА.

Курсы замежных валют, устаноўленыя НБ РБ з 15.09.2011 г. (для БН разліка)		Курсы замежных валют для безвалютнага разліку (Цэнтральны РР)	
▲ 1 доллар ЗША.....	3 555,00	1 чэшская крона.....	297,56
▲ 1 еўра.....	7 320,82	1 польскі злоты.....	1 685,63
▲ 1 латывійскі лат.....	10 307,00	▼ 1 расійскі рубль.....	176,36
1 літоўскі літ.....	2 117,14	1 украінская грывня.....	669,19
USD.....	30,3643	10 UAH.....	37,9649
10000 BYR.....	56,7769	EUR.....	41,3531

Аляксандр Лукашэнка ўзнагародзіў 44 шматдзетныя жанчыны ордэнам Маці

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ўзнагародзіў ордэнам Маці 44 шматдзетныя жанчыны за нарадзенне і выхаванне пяці і больш дзяцей. Адпаведны ўказ кіраўнік дзяржавы падпісаў 13 верасня.

Сярод узнагароджаных — ляснік Хралунскага лясніцтва Палескага лясгаса Наталія Карась, памочнік выхавальніка ясліў-сада № 2 г. Жыткавічы Людміла Міхайловіч, хатняя гаспадыня з г. Ліда Аля Гумбер, жывёлавод СВК «Світанак-Мыто» Лідскага раёна Ірэна Наваградская. Узнагарод таксама ўдасцельныя медыстэра Дарыінскага ясліў-сада № 1 «Сонейка» Анжэла Мартынова, работніца Горышка дзіцячай школы мастацтваў Алена Хахлёнак, метадыст Капыльскага раённага цэнтра дзіцячай творчасці Таццяна Бурак, а таксама выкладчыца Халопеніцкай дзіцячай музычнай школы Курпскага раёна Святлана Ліхтар.

Прэс-служба Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Парламенцкі дэбят

СЕТКІ ДЛЯ СЕТКІ

За парушэнне ўстаноўленых абмежаванняў у інтэрнэце ўвядуць штрафы

«Выбірайце за кубачкам кавы!» «Купляйце, не пакідаючы каналы!» «Даस्ताку бясплатна!» Столькі кідкіх і страткавых слогаў зараз вабяць нас у сеткі карговага гандляра. Многія з іх, сапраўды, абячаюць зручны і выгадны шопінг. Цэны ў інтэрнэт-крамах, якія не трацяцца на арэнду, часта ніжэйшыя, чым у звычайных. Выбар у Сетцы спакійнейшы: часу — заваліся, чэргаў — аніякіх, як і надакучлівай увагі прадаўцоў; інфармацыі пры тым багата. Усё сувеснае паводзіць да ваших паслуг. А там не толькі скаюпе апісанне, але і віджукі тых, хто набываў такую ж рэч да вас. Набыць прад інтэрнэт зараз можна ўсё, што толькі можа спатрэбіцца: ад ежы да складанай тэхнікі. І адсюль, дзе толькі ёсць гандляры. І тут ужо можна натрапіць і на складанасці. Бо раптам прадавец за мяжой, і тутэйшае заканадаўства яму не ўказ? Многія расійскія канторы, напрыклад, транслююць сваю дзейнасць адрэзу ледзь не на ўсю СНД.

Каб дзейнасць у віртуальнай сетцы цягнула за сабой рэальную адказнасць, заканадаўцы распрацавалі папраўкі ў Кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэннях і Працэсуальна-выканаўчы кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэннях. Прапанаваныя змены, што маюць быць разгледжанымі дэпутатамі на военскай сесіі, сталі лагічным працягам нашумелага Указа № 60 аб захарах па ўдасканаленні выкарыстання нацыянальнага сегмента сеткі інтэрнэт. Калі документ толькі ўвядуць пэўна абмежаваны, то цяперашнія заканадаўчыя змены ўжо прадугледжваюць адказнасць за іх парушэнне. Вось вам і сеткі на тых, хто ў Сетцы.

У выпадку прыняцця законапраекта юрыдычным асобам і індывідуальным прадпрыемствам пагражае штраф ад 10 да 30 базавых велічынь за ажыццяўленне дзейнасці па рэалізацыі тавараў, выкананні работ, аказанні паслуг на тэрыторыі Беларусі з выкарыстаннем інфармацыйных сетак, сістэм і рэсурсаў, якія маюць падключэнне да інтэрнэту і пры гэтым не размешчаны на тэрыторыі краіны і (ці) не зарэгістраваны ва ўстаноўленым парадку.

— Гэта абарона нас, спячыхоўцаў, — вітае распрацаваныя заканадаўчыя папраўкі Сяргей СЯМАШКА, старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў па прамысловасці, палітна-энергетычным комплексе, транспарце, сувязі і прадпрыемліцтве. — Каб інтэрнэт-крама нас не падманула. А калі яна знаходзіцца на тэрыторыі іншай дзяржавы, цяжка прад'явіць прэтэнзіі, прыцягнуць да адказнасці.

Усе ахвотныя гандляваць у Беларусі павінны атрымаць ліцэнзію на ажыццяўленне дзейнасці, афіцыйна зарэгістравана і... не парушаць беларускае заканадаўства, дадаюць яго распрацоўшчыкі. Усім незадаволеным абмежаванымі яны прапануюць: «Не парушайце, і не будзеце пакараны».

Аналагічны штраф уводзіцца законапраектам і для тых, хто адмаўляецца ідэнтыфікаваць абаненцкія прылады і карыстальнікаў, захоўваюць персанальныя звесткі карыстальнікаў ды інфармацыю пра аказаных ім паслугі.

— Сам Указ № 60 напачатку быў успрыняты ў штыкі, але цяпер многія ўсеядомлі тры праблемы, якія існуюць у інтэрнэце, і з разуменнем ставяцца да гэтага пытання. Многія інтэрнэт-правадзічкі самі згаджаюцца з тым, што неабходна падтрымліваць такія заканадаўчыя захарады, — кажа дэпутат Сямашка. — Сёння інтэрнэт — «звалка смецця».

Ну, пра ідэнтыфікацыю ўсе памятаюць: цяпер без пашпарта ў інтэрнэт не выйдзеці! Яго і ў інтэрнэт-клубе запятаюць, і пры ўстаноўцы хатняга доступу ў інтэрнэт.

— Ідэнтыфікацыя патрэбна, каб не было магчымасцяў абысці заканадаўства. Прыбытчы і крыніцы з-за вулгі: «Ты дурак». Калі збіраешся крыніцу, будзь гатовы адказацца, — даводзіць парламентарый. — Інтэрнэтам актывна карыстаюцца як сродкам для камунікацый, шмат людзей кантактуюць там. Інфармацыя павінна цыркуляваць прадаўцаў.

А не за гарамі, трэба думаць, і з'яўленне закона аб абароне персанальных звестак, які ўжо выкрывалізоўваецца пакрысе ў нетрах беларускай заканадаўчысці.

10-30 базавых дзевядзцаці плаціць і тым, хто парушае патрабаванні адносна абмежавання доступу да інфармацыі, забароненай да распаўсюджвання беларускімі заканадаўствам.

— Зразумела, што ўсё адсочыць немагчыма, але мы павінны думаць, як абмежаваць доступ да той інфармацыі, якая будзе шкоднай. Маса экстрэмісцкіх лозунгаў можа распаўсюджвацца. Зноў жа наконот распаўсюджвання парнаграфіі: патрабавець, каб дзеці не мелі да гэтага доступу, — разумна, слухна. Дзіцячому псіхіку трэба абараняць. Ці воль гуляць бізнэс. Колкі людзей зараз захаляцца інтэрнэт-гульнямі — здзіву даецца! Нічога добрага ў гэтым няма. Асабліва для маладога пакалення. Яны адцягваюць увагу ад вучобы, служэння Радзіме ды і ад асабістага жыцця, стварэння сям'і. Таму разумна абмежаванні павінны быць.

Сапраўды, галоўнае, каб усё было разумна, а не ператварылася ў татальнае абмежаванне. Права на доступ у інтэрнэт, дарэчы, нядаўна было прызнана ААН неад'емным правам чалавека.

Ала МАЧАЛОВА.

АБМЕН 3 ВАЛЮТАЙ

Ратыфікацыя міжурадавага пагаднення палегчыць гандаль з Туркменістанам

ДАКУМЕНТЫ, якія садзейнічаюць прытоку валюты ў краіну, сёння, натуральна, сярод прыярытэтных у беларускіх заканадаўцаў. Да ратыфікацыі ў першыя ж дні раёты военскай сесіі яны зараз рыхтуюць міжурадавае пагадненне з Туркменістанам. Документ тычыцца супрацоўніцтва ў галіне стандартызацыі, метралогіі, сертыфікацыі і акрэдытацыі. Яго разгледзелі на нядаўнім пасяджэнні профільнай камісіі ніжняй палаты парламента.

Супрацоўніцтва з Туркменістанам актывна развіваецца, акцэнтаваў старшыня Дзяржстандарта Беларусі Валерый КАРАШКОУ, які прыняў ўдзел у пасяджэнні камісіі. Там вядзецца вядлекая будоўля, у тым ліку ўзводзяцца і жылыя будынкi, размова ідзе таксама пра пастаўкі абсталявання. На многія віды работ патрэбна ліцэнзія. Да таго ж «амаль усе наменкатуры прадукцыі, якая пастаўляецца ў Туркменістан, падлягае сертыфікацыі», адзначае спадар Карашкоў. Адпаведна ўзнікае шмат нюансаў, бюракратычных перапон. І неабходнай умовай свабоднага перамяшчэння тавараў, абмену інфармацыяй паміж краінамі з'яўляецца якая згодзеная ўвядзенне патрабаванняў у галіне стандартызацыі, метралогіі, сертыфікацыі і акрэдытацыі, а таксама працэдур, якія забяспечваюць доступ тавараў на рынкі краіны.

Пагадненне рыхтавалася досыць аператыўна. «Асноўная ідэя дакумента — узэмаеце прызнанне работ па сертыфікацыі», — тлумачыць кіраўнік Дзяржстандарта. Нарматыўныя дакументы па стандартызацыі могуць уводзіцца ў дзейнасць на тэрыторыі іншай краіны. «Мы выпускаем прадукцыю па пэўных стандартах, ёсць дакументы, якія дзейнічаюць у нас, але не дзейнічаюць у іх. Мы пераканалі сваіх партнёраў, яны гатовы ўвядзіць і прызнаваць гэтыя дакументы», — расказваў В. Карашкоў. Тое ж датычыцца і вынікаў сертыфікацыі персаналу. — Мы перадалі ўсю адпаведную нарматыўную базу туркменскаму боку, яны зараз укараняюць гэтыя дакументы», — рэзюмуе беларускі чыноўнік. — Для нашай прамысловасці, абызваюсці гэта вельмі важна.

Пагадненне бакі таксама абвядзваюцца супрацоўніцтва шляхам абмену дэлегацыяй спецыялістаў і выкладчыкаў, аказання кансультацыйных паслуг. Прапанавана больш за 15 кірункаў навучання спецыялістаў — «і там, і ў нас», удакладняе В. Карашкоў. «Туркменскі бок папраўкі аказача дапамогу ў зверцы, рамонце сродкаў вымярэнняў. Усё гэта аплываецца, а значыць, абядае прыток валюты ў краіну. Для нашага боку гэта вельмі выгадна».

Важнасць пагаднення, «якое здымае бар'еры ва ўзаемным гандлі», акцэнтаваў для калег і старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў па прамысловасці, палітна-энергетычным комплексе, транспарце, сувязі і прадпрыемліцтве Сяргей СЯМАШКА. Па выніках пасяджэння камісіі было прынята рашэнне рэкамендаваць дэпутатам падтрымаць законапраект. Ён можа быць вынесены ў Авальны зал ужо ў пачатку кастрычніка.

Зоя ВАРАНЦОВА.

АПЛАТА ПРАЦЫ ў РЕАЛЬНЫМ СЕКТАРЫ ЭКАНОМІКІ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Трэба адзначыць, што антыкрызісным планам урада было прадугледжана распрацаваць праект указа, які прадугледжвае прадастаўленне права юрыдычным асобам і індывідуальным прадпрыемствам прыцягваць па працоўных (грамадзянска-прававых) дагаворах работнікаў, якія знаходзяцца ў адпачынаках без захавання або з частковым захаваннем заробатнай платы, прадастаўляемых па ініцыятыве наймальніка, без уліку асаблівасцяў прадугледжаных працоўным заканадаўствам для работы па сумяшчальніцтве, і абмежаваняў, устаноўленых для заключэння такіх дагавораў індывідуальнымі прадпрыемствамі.

«Цяпер Міністэрства эканомікі сумесна з Міністэрствам працы і сацыяльнай абароны прапрацоўвае пытанне аб падрыхтоўцы гэтага праекта указа», — адзначаў Пётр Грушнік.

У камерцыйнай арганізацыі любяць сістэмы аплаты працы

«У адпаведнасці з заканадаўствам сістэмы аплаты працы ўстаноўляюцца наймальнікам на падставе калектыўнага дагавора, пагаднення або працоўнага дагавора, — адзначаў Пётр Грушнік. — Таму наймальнік можа ўстанавіць любяць сістэмы аплаты працы: як агульнярыцця (здзелная, здзелная-праміяльная, пагадзінная, пагадзінная-праміяльная, акордная, усюсная здзелная), так і мадэрнізацыйны (у працэсе ад вырुकі ад рэалізацыі прадукцыі, фіскавання акладу), а таксама замежныя (грэйндывагава, сістэма плаваючых акладу)».

Міністэрства працы і сацыяльнай абароны актывна праводзіць работу па пераглядзе нарматыўнай прававой базы, якая рэгулюе пытанні аплаты працы ў рэальным сектары эканомікі.

Аляксандр Лукашэнка памілаваў 11 асуджаных за ўдзел у вулічных беспарадках 19 снежня 2010 года

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка падпісаў шэраг указаў. У прыватнасці, кіруючыся прынцыпам гуманнасці, Прэзідэнт падпісаў указ аб памілаванні 11 асуджаных за ўдзел у вулічных беспарадках у Мінску 19 снежня 2010 года.

Кіраўнік дзяржавы таксама зацвердзіў у якасці асновы для правядзення пера-

на сёння прынята 15, адменена 26 і ўнесена змяненняў у 13 нарматыўных прававых актаў. Такім чынам, зроблены захарады па шляху выканання прынцыпу неўмяшання дзяржоргану ў гаспадарчую дзейнасць суб'ектаў гаспадарання, а наймальнікі цяпер могуць устаноўляць умовы аплаты працы не толькі на аснове Адзінай тарыфарнай сеткі работнікаў Рэспублікі Беларусь, але і з прымяненнем іншых, альтэрнатыўных ёй сістэм аплаты працы. Гэта мера істотна зніжае дзяржаўнае рэгуляванне аплаты працы ў камерцыйных арганізацыях усіх форм уласнасці і, адпаведна, садзейнічае павышэнню прывабнасці ўмоў ажыццяўлення эканамічнай дзейнасці для замежных інвестараў.

Зарплата павінна выплачвацца ў нацыянальнай валюце

Заробатная плата павінна выплачвацца работнікам у грашовых адзінках Рэспублікі Беларусь. Гэта рэгламентавана артыкулам 74 Працоўнага кодэкса, паведаміў Пётр Грушнік.

Адказаваючы на пытанне аб праверанасці ўстаноўлення заробатнай платы ва ўмоўных адзінках з выплатаў у беларускіх рублях па вызначаным курсе, Пётр Грушнік адзначыў, што такое рашэнне прымаецца наймальнікам самастойна з улікам заканадаўства Беларусі.

Што датычыцца таго, які будучы лічыць па выніках года сярэдняму зарплату па рэспубліцы — у доларавым эквіваленце або ў беларускіх рублях, першы намеснік міністра працы і сацабароны праінфармаваў: «Паказчыкам прагнозу сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь на 2011—2015 гады, а таксама разліковы балансавымі паказчыкамі прагнозу сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь на 2011 год даводзіцца толькі рост рэальнай

Курс долара Br8600 прывядзе да зніжэння цен на некаторыя імпортныя тавары

Такое меркаванне выказаў карэспандэнт БЕЛТА дэкан эканамічнага факультэта БДУ прафесар Міхайл КАВАЛЁУ.

«Калі імпарцёры змогуць купіць долар па курсу Br8600, то яны змогуць па некаторыя імпортныя тавары знізіць цены, таму што сёння ў супермаркетах на нашыя тавары чыны выставлены зыходзячы з курсу долара Br9-10 тыс.», — адзначаў эксперт.

Гаворачы аб далейшай дынаміцы, Міхайл Кавалёў падкрэсліў, што яна будзе залежаць ад таго, які шмат кізінная валюты яшчэ засталася ў насельніцтва і ці захоча яно купляць долары па курсу Br8600. Прафесар перакананы, што калі «ўрад будзе дзейнічаць так, як абяцаў, і мы будзем жыць нейкі перыяд часу цалкам без рэмісіі, то курс істотна палепшыцца».

«Курс долара Br5 тыс., як адначасна адзін са спецыялістаў Наўбанка, матэматычна і практычна больш адэкватны ў цяперашняй сітуацыі, чым Br8600. Таму, я спадзяюся, што ўрад будзе шчыра і жорстка пры фінансаванні закупак за кошт сродкаў дзяржбюджэту», — лічыць Міхайл Кавалёў. Такім чынам, на думку эксперта, «курс долара з часам устанавіцца бліжэй да Br5 тыс., чым да Br8600».

Тэма дня

ПЭЎНЫЯ ГРУПЫ ІМПАРТНЫХ ТАВАРАЎ ПАСЛЯ ДАДАТКОВАЙ СЕСІІ МОГУЦЬ ПАТАННЕЦЬ

Такі прагноз выказаў на прэс-канферэнцыі старшыня Мінгарвыканкама Мікалай ЛАДУЦЬКА.

«Праз нейкі час пэўныя групы імпортных тавараў могуць патаннець», — сказаў мэр сталіцы. Паводле яго слоў, абсалютная большасць імпарцёраў схемы руху для сябе вызначылі.

Мікалай Ладуцкі адзначыў, што ў існуючых эканамічных умовах імпарцёры не спынілі работу. «Сказаць, што імпарцёры перасталі працаваць, нельга. Асартымент тавараў стаў меншы, але асноўныя групы тавараў прадстаўлены», — заўважыў старшыня Мінгарвыканкама.

Наконот работы буйных прамысловых прадпрыемстваў мэр сталіцы адзначыў, што рух цен пасля адкрыцця дадатковай сесіі будзе. «Калі раней МАЗ і МТЗ у рамках сваіх кааперацыйных сувязяў прадавалі валюту па афіцыйным курсе, то сёння будучы прадаваць па рыначным. Гэта будзе закладзена ў цану тавараў. Адсюль маштабныя меры сацыяльнай падтрымкі», — падкрэсліў Мікалай Ладуцкі.

«Адзіны курс беларускага рубля — гэта інструмент плана дзейнасці, выбудоўванне адносін. У яго аснове — работа суб'ектаў гаспадарання, якія павінны сканцэнтравачь намаганні на вытворчасці прадукцыі, эканоміі, фарміраванні дабулельнай вартасці, а таксама падтрымцы людзей, якія ў гэтым маюць патрэбу», — дадаў старшыня Мінгарвыканкама.

Зьмяльчаны ўчастак для масавага індывідуальнага будаўніцтва ў Мінску няма. Аб гэтым паведаміў старшыня Мінгарвыканкама. Мэр сталіцы падкрэсліў, што ўлады горада ў першую чаргу выдзяляюць з'я-

мельныя ўчасткі шматдзетным сям'ям. «Мы збіраем участкі — 70-80 — для шматдзетных. Але ў далейшым будзе адсочвацца іх асаўенне. Калі ўчасткі не будуць асаўоўвацца, то будзем іх канфіскаваць», — сказаў Мікалай Ладуцкі.

Пры гэтым, спасылваючыся на звесткі статыстыкі, ён адзначыў, што ўладальнікамі індывідуальнага жылля ў Мінскім раёне ў пераважнай большасці з'яўляюцца мінчане. Але галоўным старшын Мінгарвыканкама назваў рашэнне мэрый аб захаванні ў сталіцы 10 тыс. індывідуальных дамоў. «Людзям, якія не адно дзесяцігоддзе пражылі ў гэтых дамах, мы сказалі, што іх зносіць не будучы. Можаче будаваць у гэтых месцах новыя дамы, пашыраць у адпаведнасці з дзеючымі нормамаі», — падкрэсліў сталічны кіраўнік горада. Паводле яго слоў, менавіта гэта рашэнне мэры будзе фарміраваць рынак індывідуальнага жылля ў Мінску. Дзякуючы чаму павялічыцца якасная структура гэтага віды жылля.

Цяпер у Мінску 15 тыс. індывідуальных дамоў. З іх, як адначасна Мікалай Ладуцкі, 1,5 тыс. дамоў да 2030 года будуць знесены, уладальнікам 3,5 тыс. дамоў дазволена да 2030 года праводзіць рэканструкцыю жылля, пасля гэтага тэрміну яно можа быць знесена з выплатаў адпаведнай кампенсацыі.

Старшыня Мінгарвыканкама таксама дадаў, што ў рэспубліцы зьявяраецца фарміраванне пераліку зьмяльных участкаў. «Але немагчыма ўсім 200 тыс. чалавек прадаставіць участкі ў Мінскім раёне. Прапановы будучы, але шырэйшыя па геаграфіі», — сказаў Мікалай Ладуцкі.

БЕЛТА.

ЛЯСНОЕ ВІДЭА

У Глускім лясніцтве працуе сучасная сістэма назірання за ляснымі пажарамі.

Цяпер супрацоўнік лясной гаспадаркі нясе дзяжурства не па-старому на пакарнай вышы, а ў офісе каля монітора. На вышцы працуе відэакамера: у добрае надвор'е камера, усталяваная на вышыні ў сорок метраў, бачыць да 15 кіламетраў вакокал. А вялікі дым можна ўбачыць і ў суседняй вобласці!

— Безумоўна, камера бачыць далей, чым чалавечы вока, але сэнс яшчэ і ў тым, што яна дакладна вызначае месца, адкуль ідзе дым, — каментуе галоўны ляснік Глускага лясгаса Уладзімір ГРАБОК. — Можна хутка выехаць на пажар і ліквідаваць яго, пакуль не разышоўся.

Цяпер у глускіх лясках працуюць 3 станцыі відэаназірання, плануецца набыць яшчэ адну, а ў перспектыве зрабіць сувязь паміж усімі камерамі ў рэжыме анлайн. Адна відэасістэма з усталяваннем каштавала лясной гаспадарцы 22 міліёны рублёў, але тут утунёны, што гэта карыснае выдаткаванне грошай: летась і сёлета ў гэтым раёне не дапусцілі значных лясных пажараў.

Ілона ІВАНОВА.

ФІНАЛ КОНКУРСУ «НАСТАЎНІК ГОДА» — НЕ ПРОСТА ПРАФЕСІЙНЫЯ СПАБОРНІЦТВА

...але і выдатная магчымасць прадэманстраваць унікальнасць прафесіі педагога

ЗАКЛЮЧНЫ этап рэспубліканскага конкурсу прафесійнага майстэрства педагогаў «Настаўнік года Рэспублікі Беларусь» стартуе ў беларускіх сталіцы 19 верасня. Высвятляць, хто з іх варты насіць гэтае ганаровае званне, будуць 21 педагог: па тры прадстаўнікі ад кожнай вобласці і ад горада Мінска. А ў суперфіналі, які пройдзе 29 верасня ў сценах Акадэміі паслядипломнай адукацыі, змогуць трапіць толькі 6 педагогаў.

— Аднак праіграваўшых дакладна не будзе, бо ўсе фіналісты ўжо з'яўляюцца пераможцамі раённых, абласных і мінскага гарадскога конкурсаў, і яны ўжо ўсё даказалі і сабе, і іншым, — запэўніў журналіста на прэс-канферэнцыі ў Нацыянальным прэс-цэнтры намеснік міністра адукацыі нашай краіны Казімір ФАРЫНО. — Абсалютна ўсе фіналісты вылучаюцца высокай прафесійнай —інтэлектуальнай кампетэнтнасцю, і кожны з іх з'яўляецца цікавай і неардынарнай асобай. Калі ўлічыць, што ў першым этапе конкурсу па ўсёй краіне ўзялі ўдзел каля 10 тысяч педагогаў, то можна ўявіць сабе, наколькі высокае прафесійнае майстэрства будуць дэманстраваць у фінале настаўнікі, якія перамаглі ў сваіх рэгіёнах. Фактычна мы ўбачым эталоны педагогічнага майстэрства.

Між іншым, сёлета ў заключным этапе рэспубліканскага конкурсу будуць прадстаўлены па тры настаўнікі рускай мовы і літаратуры, фізікі і замежнай мовы; па два настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, матэматыкі, біялогіі, гісторыі і пачатковых класаў; а таксама настаўнікі хіміі і настаўнік географіі. Педагагічны стаж фіналістаў вагаецца ад 7 да 23 гадоў. 15 фіналістаў з'яўляюцца ўладальнікамі вышэйшай кваліфікацыйнай катэгорыі; і 6 чалавек маюць першую катэгорыю. Самаму маладому фіналісту — 29 гадоў, а самаму сталому — 47 гадоў.

Сярод фіналістаў рэспубліканскага конкурсу ўсё тое мужчынскі педагогаў і 18 жанчын. Такім чынам жаночы твар беларускай педагогікі яскрава прасочваецца і тут. Між іншым, у папярэднім конкурсе сярод фіналістаў было 7 прадстаўні-

аў адзін дырэктар школы і два намеснікі дырэктара па вучэбнай рабоце. Далучэнне майстэрстваў работніка з педагагічным майстэрствам абядае быць вельмі цікавым. Шэсць ўладальнікаў самых высокіх балаў па выніках фінальных спаборніцтваў трапяць у суперфіналі. Аднак колькі педагогічнай агульнаадукацыйнай школы аграгарадка Жамчужны, што ў Баранавіцкім раёне. Цікава, што Іван Якіменка з'яўляецца родным братам уладальніка звання «Настаўнік года—2004» Ігара Якіменкі. І яго замых на перамогу варты асабліва увагі, паколькі ўзровень адказнасці, якая кландзецца на яго плечы, на парадак вышэйшы... Таксама сярод фіналістаў ёсць

праца не спорт, дзе пераможцу вызначаюць за лічаня хвілін. Фінальная частка спаборніцтваў будзе ўключаць самапрадстаўленне педагога, педагагічнае і псіхалагічнае тэсціраванне і правядзенне ўрокаў у незнаёмых класах. Адзін урок будзе «хатняй нархтоўкай» педагога, а тэма другога ўрока стане для настаўніка своеасаблівым сюрыпрызам: яе паведа-

«Настаўнік — унікальная прафесія, якая патрабуе ад яе ўладальніка мэтанакіраванасці і самааданасці, незвычайнай душэўнай шчодрасці, павягі і, самае галоўнае, любові да сваіх вучняў; гэта прафесія, якая заўсёды ўвасаўнароднай павягі!»

праца не спорт, дзе пераможцу вызначаюць за лічаня хвілін. Фінальная частка спаборніцтваў будзе ўключаць самапрадстаўленне педагога, педагагічнае і псіхалагічнае тэсціраванне і правядзенне ўрокаў у незнаёмых класах. Адзін урок будзе «хатняй нархтоўкай» педагога, а тэма другога ўрока стане для настаўніка своеасаблівым сюрыпрызам: яе паведа-

Падтрымліваць абвінавачанне на судзе па справе аб выбуху ў метро будзе Аляксей Стук

Аб гэтым і не толькі ўчора, пасля пасяджэння Каардынацыйнага савета генеральных пракурораў дзяржаў-удзельніц СНД, паведаміў журналістам Генеральны пракурор Беларусі Рыгор БАСІЛЕВІЧ.

Генпракурор нагадаў, што крмінальная справа аб выбуху ў Мінску метрапалітэна знаходзіцца ў судзе, а судовае разбіральніцтва панечца 15 верасня на адкрытым пасяджэнні ў зале Дома правадуды ў Мінску. Старшынястваваць у працэсе будзе першы намеснік старшыні Вярхоўнага Суда Аляксандр Федароў. Падтрымліваць дзяржавінавачанне — намеснік Генеральнага пракурора Аляксей Стук

Народныя рамёствы ўчора і сёння

Наколькі запатрабаваны вырабы народных майстроў? Ці ёсць да іх цікавасць у пакупнікоў і турыстаў?

Людміла КУЛЬЧЫК

Справедку розныя рамёствы (а яны, найперш, прадстаўляюць народнае мастацтва) выконвалі тры функцыі — утылітарную, дэкаратывную і дэкаратывна-утылітарную.

Некалі па вёсцы на падворце ехалі ганчар і прапаноўваў жанчынам гаршкі, гладышы, лаханкі... Рэчы ў гаспадарцы патрэбныя, і пры выбары іх звярталі ўвагу, найперш, на практычны бок. Гэта сёння мы ў тых гліняных жбанах шукаем мастацтва: пластыку, колер, прыгажосць... І знаходзім!

У наш час, калі на вёсцы мала хто трымае карову, жбаны замянілі на слоікі, ганчара ўжо не ў кожным раёне знойдзеш. Ганчар сам становіцца экспанатам.

Тое ж самае і з вышыванымі кашулямі, якія павінны былі быць прыгожымі. Але хто сёння ходзіць у вышываным кашулях? Жыццё стала імклівым — яго ўносіць свае характэрны і ў народныя рамёствы. Дэкаратывнасць выступае на першы план, а функцыянальнасць рэчы не надаецца былога значэння.

Захаваць у такіх умовах старадаўняе народнае мастацтва даволі складана, бо ў пакупніку свой густ і свае патрабаванні, ды і ў многіх майстроў «прыцэл збіўся», хоць яны і называюцца народнымі.

Мы бачым, што стала з беларускім народным касцюмам! Толькі дэлятат можа стварыць народны строй для спевакоў і танцоўшчыц у зялёнай гаме.

На Брэстчыне пры клубках і Дамах культуры займаецца 8 тысяч майстроў, дзейнічае 46 школ народнай творчасці, у якіх займаюцца 1400 дзяцей. Факт не выклікае ярашчання, але іным разам за лічбамі губляецца сутнасць — а гэта самае важнае.

Часта даводзіцца бачыць вышытыя крыжымакі ці бісерам абразы, якія пазіцыянуюцца як творы народнага мастацтва. Вялікая праца, напэўна, прыносіць задавальненне аўтарам. Але ж выявы перанятыя з іншага абразы, ды і беларускія жанчыны вышылі рункі, кашулі, фартухі — нават на торбачках можна убачыць арнамент. А вышываны абраз — гэта, лічу, даніна модзе.

Пішу гэта дзеля таго, каб падкрэсліць, што захаваць народны промысел у сваім першапачатковым стане надзвычай цяжка. Сучаснасць уносіць карэкціроўку, уплывае на наша жыццё. У выніку гэтага ўплыву ствараюцца эклектычныя творы, у якіх усё перамяшалася. Вось чаму пры развіцці народных промыслаў і рамёстваў неабходна змяццэцца за іх чысціню.

Але ў кожным раёне ёсць нешта сваё, адметнае. Напрыклад, на Століншчыне яшчэ жыве ганчарства, у Іванаўскім зямельным бондарствам, у Бярозаўскім плятуць вырабы з лавы, а ў Баранавіцкім пашыраюць саломяныя вырабы, якія з'яўляюцца бадай што самай цікавай з'явай у народным мастацтве Беларусі.

Калі ў мінулыя часы, якія працавалі з саломой, выкарыстоўвалі яе для даволі простых вырабаў, то сёння яны ствараюць

сапраўдныя творы народнага мастацтва. Аказалася, што ў саломе — даволі прымітыўным матэрыяле — схаваны вялікія магчымасці для задум майстра.

У Баранавічах у гэтым відзе творчасці доўгі час лідарамі была сям'я Саламаняк, але іх не стала, і сёння вырабы з саломкі ў горадзе займаецца Людміла Кульчык. Мы сустрэліся ў Палацы тэкстыльшчыкаў. Тут ёсць пакой, у якім выстаўлены творы майстра. Не буду доўга разважаць, а толькі адзначу, што творы выдатныя — адчуваецца рука прафесіянала.

— Людміла Аркадзьеўна, колькі гадоў вы займаецеся саломаліццём?

— Прыкладна 20 год, а з 2004 года працую як прафесіянал, прычым апошняе некалькі гадоў — пры Цэнтры народнай творчасці ў Палацы тэкстыльшчыкаў.

— Скажыце, наколькі вашы творы сёння запатрабаваны? Працейце кажуць, на іх можна зарабіць на жыццё?

— Калі на рынку прадасі нешта за 25 тысяч рублёў, то гэта вельмі добра. На вытворчасць саломкі на хлеб не заробіць. Вось тры месяцы працавала над канём (вышылі яго ў метр з гакам), а каму ён патрэбен? Аддала б за 300 тысяч.

— А ў чым сэнс вашай творчасці, калі тую тысячу зарабіць нельга?

— Радуюся самому працэсу. Пляту, а ў галаве розныя планы: можа так заробіць, а можа гэтак. Мне цікавы канчатковы вынік — што атрымалася!

— А дзе матэрыял для пляцення здабываецца?

— У мамы засталіся соткі (цяпер яна ў мяне, хварэе), то засяваю іх жытам, а затым жну.

— Пераемнікі ў вас ёсць?

— Дзве жанчыны вучыліся, прыходзілі, але ў іх ёсць праца і напэўна, іншыя планы.

Вось з размовы з Л. Кульчык і высветлілася, што развіццё промыслаў і рамёстваў тэрмінова адсутнасць попыту на вырабы, нават на тыя, што маюць мастацкую каштоўнасць. Чалавек працуе, стварае застануныя пакой, завешаныя сцены, а аддача часам толькі маральная. Магчыма наша чалавек пакуль не патрэбны творы народнага мастацтва, які і іншага? Развіццё рамёстваў на голым энтузіязме складана.

На розных святковых мерапрыемствах вырабы з саломкі прадстаўлены найбольш шырока. І Свята беларускага пісьменства ў Ганцавічах у гэтым плане не было выключэннем. Група майстроў прапаноўвала пакупнікам кашулькі, брылі, дэкаратывныя кветкі, упрыгожванні... А вось кераміку прадвала толькі сямейная пара з Бабруйска Павел і Марына Вялічкі. Мне ўжо даводзілася пра іх пісаць, бо дзе святыя

— там і яны са сваімі вырабамі. Гэтыя керамісты працуюць у двух кірунках: з аднаго боку выкарыстоўваюць традыцыйны народнага ганчарства, а з другога — даюць свабоду творчай фантазіі. Такі падыход, на мой погляд, найбольш прымальны і перспектывны.

Гліняныя цацкі некалі ў нас былі вельмі папулярнымі. Ганчары вазілі па вёсках разам з посудам розных свістулькі — галоўным чынам гэта былі пёўкі, баранчыкі і іншыя прадстаўнікі жывёльнага свету.

— Ала Фёдарэўна, чаму менавіта цацкі з гліны?

— У свой час я закончыла мастацкае вучылішча ў Бабруйску па спецыяльнасці «Кераміка», а затым — Інстытут культуры. Вось і прыйшла ў галаву ідэя: «А чаму б не адрадыць у нашым рэгіёне гліняную цацку?» Некалі з такімі цацкамі дзеці гулялі, ды і чаму б іх не навучыць ляпіць?

— Сёння дзятцаў з маленства прывучаюць да купленых цацак, электронных гульняў, і гліняная цацка іх ужо мала цікавіць...

— А дзеці робяць для сябе. Часам вылепяць нешта і нясучы паказаць бацькам, якія іх пахваляць, маральна падтрымаюць. Гэты момант вельмі важны. Тут галоўнае — прыцягнуць дзятцаў да прыгожага, кабы яны убачылі харастові ў гліне, у народным мастацтве. Мы ўдзельнічаем у розных выставах, і ў маіх выхаванцаў ёсць стымул — кожны хоча выставіць нешта адметнае. Многія адрадываюцца, а хтосьці вяртаюцца...

— Якія існуюць праблемы вашай студыі і што вы думаеце пра народныя рамёствы ўвогуле?

— Раённы аддзел культуры нас падтрымлівае, але на ўсё патрэбны грошы. Печ для апальвання мы зрабілі самі, а добра было б мець муфельную. Ды і гліну трэба прывозіць самім... Калі адносна народ-

цаў. Летас, напрыклад, праводзіўся конкурс на лепшы беларускі сувенір. Дыпломы атрымалі і майстры з Брэстчыны. Той, хто заняў першае месца, па умовах конкурсу, павінен быў, акрамя дыплома, атрымаць 3 млн рублёў, за другое месца — 2 млн, а за трэцяе — 1 млн. Пераможцы потым скардзіліся, што дыпломы атрымалі, а грошы — не. У прызавым фондзе грошай не аказалася.

Сувеніры і іншыя вырабы народных майстроў павінны прыцягваць не толькі сваіх пакупнікоў, але і турыстаў, якія з вялікім задавальненнем купілі б што-небудзь сабе на памяць.

На Брэстчыне ёсць аб'екты, якія прыцягваюць увагу турыстаў. Я маю на ўвазе музей-сядзібу А. Міцкевіча «Завосся» пад Баранавічамі і музей-сядзібу Т. Касцюшкі ў Івацэвіцкім раёне.

Здавалася б, на тэрыторыі гэтых музеяў павінны прадваджаць сувеніры, якія мелі б адносіны да нашай мінулышчыны, гэтых мясцін, былі звязаны з імёнамі нашых знакамітых землякоў, нагадвалі пра Беларусь.

— Краму можна было б адкрыць, але чым я напоўніць? Дзе знайсці сувеніры? — Кажы дырэктар рэспубліканскага музея-сядзібы А. Міцкевіча Анатоль Еўмянюкоў.

— А што вы прапаноўваеце турыстам? Відэаочы, многія хацелі б нешта набыць на памяць?

— У музеі ёсць буклеты ды керамічныя барэльфы з выявай Адама Міцкевіча... Хацелася б мець больш сувеніраў з саломкі ці разбы па дрэве, але, на вялікі жаль, выбар невялікі.

— З саломкай многія майстры працуюць...

— Мне не патрэбны вырабы, якія прадваджаюць ў крамах. Турыстаў цікавяць творы, якія маюць дачыненне да Завосся. «Нам бы нешта купіць звязанае з Адамам», — просяць турысты з Польшчы.

— А можа, за лепшае было б даць заказ канкрэтнаму майстру?

— Тут не ўсё проста. Наведвальнікі музея цікавіліся невялікімі карцінкамі (мясцовымі краўдзімамі) і купілі іх. Але мастак намальваў адзін пейзаж, другі... а пасля дзятцага пацаў штампаваць — абы з рук збыць. Я кажу: «Прыязджайце ў Завосся, падыхайце паветрам, азірніцеся і працуйце». Прыехаў адзін, нешта пацаў маляваць, а затым запіў.

А супрацоўніца музея-сядзібы Т. Касцюшкі Ірына Барыск была больш аптымістычнай. Гэта звязана з тым, што пры музей ёсць прыватная сувенірная крама — маленькая, усюга на 2 м².

— У нас турысты могуць набыць налекі з відам сядзібы на магнітнай аснове, плакеткі з партрэтам Касцюшкі, календарыкі, шкатулькі... — паведала І. Барыск.

— А што яшчэ хацелі б купіць наведвальнікі?

Некаторыя просяць талеркі з выявай сядзібы, таму мы заказалі іх арандатару — гаспадару крамы. Ён паабяцаў, што будзе.

Некаторым майстрам цяжка арыентавацца ў сучасным даволі эклектычным свеце. Адна справа зрабіць гладыш на магнітнай аснове, плакеткі з партрэтам Касцюшкі, календарыкі, шкатулькі... — паведала І. Барыск.

— А што яшчэ хацелі б купіць наведвальнікі?

Некаторыя просяць талеркі з выявай сядзібы, таму мы заказалі іх арандатару — гаспадару крамы. Ён паабяцаў, што будзе.

Некаторым майстрам цяжка арыентавацца ў сучасным даволі эклектычным свеце. Адна справа зрабіць гладыш на магнітнай аснове, плакеткі з партрэтам Касцюшкі, календарыкі, шкатулькі... — паведала І. Барыск.

Разглядаючы народную творчасць, мы часта адрадываем яе ад нашай культуры ў цэлым. Хочам, каб нашы сувеніры праславіліся на ўвесь свет, а майстар, які стварае той сувенір, часта не ўсведамляе, да якой культуры ён належыць. Чалавек працуе над вырабам інстынктыўна, нічога не ведаючы пра спадчыну продкаў.

Адраджаць беларускія народныя рамёствы неабходна разам з нашай культурай, таму што яны звязаны з гісторыяй Беларусі, мовай — усім тым, на чым трымаецца любая нацыя.

Сымон СВИСТУНОВІЧ. Фота аўтара.

«Белая вежа-2011»

АД МАЛІТВЫ ДА БАЛАГАНА

Тэатральны фестывальны тыдзень Брэстчыны пачаўся з прэм'еры «Раскіданага гнязда», якую ажыццявілі заслужаны калектыв Рэспублікі Беларусь «Брэсцкі акадэмічны тэатр драмы». Знарок прыводжу ганаровыя рэгалі тэатра, бо прэм'ера ўдалася. А як жа яшчэ, калі на першым змацыйным прыёме пасля залены, калі артысты нават не паспелі пакінуць сцэну, на яе паднялася старшыня журы фестывалю народнага мастацтва Украіны Ларыса Кадзірава і сказала, што спектакль быў пранізліва чысты, як сляза. Такое дорага каштуе. Але гэта ўжо трохі забягаючы наперад...

Наогул жа класіку ставіць — заўбоды рызыка. Тым больш — ставіць п'есу Купалы, якая даўно прысутнічае ў рэпертуары не аднаго вядомага тэатра. Але ж на тое і класіка, каб кожны рэжысёр знаходзіў у ёй сваё натхненне і прапаноўваў сваё прычтанне. Сталічны рэжысёр Уладзімір Савіцкі ўнёс у хрестаматычны твор Янкі Купалы агульначалавечы гучанне. У гісторыі звычайнай беларускай сям'і праглядаюцца пэўныя драматычныя павароты гісторыі краіны, карані многіх праблем, ды і шматлікія глабальныя пагрозы сучаснасці.

Сюжэт твора вядомы са школьных гадоў. Спаконвечнага працаўніка земляроба Лявона Зябілка разам з сям'ёй выкідаюць з хаты, адбяроча зямлю. Але сям'я яго не скараецца, яны змаюцца з хіцым і крывадушным панам. Толькі сілы не роўныя. І сям'ю спасцігае трагедыя: бацьку знаходзяць павешаным, дачка, зняслаўленая панічом, страчвае розум, маці чапляе на себе жабрачку тору ды выпраўляецца ў свет з малымі. І толькі старэйшы сын услед за Незнамым рушыць на «вялікі сход па Бацькаўшчыню». Адразу ўнікаюць розныя паралелі: калі чалавек сілком адраваецца ад зямлі, зрабіць жабраком, то потым наўрад ці варта ад яго чакаць шчырай любові да карміцелькі. І гэта мы праходзілі ў сваёй гісторыі. Сведчаннем тым і гэрой спектакля Старацкі Калісцкі ён быў гаспадаром, але яго спастіг лёс Зябілка, і чалавек прывычаў іўся. Ён асабліва не гаруе над сваёй дзіцяй, не шукае лепшай, ходзіць ад вёскі да вёскі, ад двара да двара, тым і жыве. І шчыра, калі ў людзей адраваецца аснову, адраваецца іх ад каранёў, яны могуць стаць магутнай сілай, што змятае на сваім шляху усё. Рэвалюцыйнікі таксама праходзілі многія народы. Гледзячы, як разгортваецца дзеянне на сцэне, думалася таксама, што сям'я — усюма аснова. Парушыць гэту аснову — і ўся суполка, дзяржава паляціць невядома куды.

Вялікай удачай пастаноўкі, на мой думку, сталі жаночыя персанажы. Грунтоўна сыграла маці Тамара Ляўчук. Вельмі натуральна выглядае і самы трагічны герой — Зоська. Ёй, добрай і шчырай дзяўчыцы, горш за ўсіх на гэтым свеце. Яна закахалася без паміццёў ў паніча, які спрычыніўся да гібелі сям'і. Калі ж зламаны, нацешыўшыся, кінуў бедную дзяўчыну, яна парушылася ў розуме. Дзіва, але актрыса Аксана Лойдава так здолела пераўвасобіцца, што выглядае паненкай з XIX стагоддзя. Добра ігралі і Багдан Хомік, Віктар Піскун (адлавадана Данілку і Сымона), але ў гэтых хлопцах адчуваецца нешта сучаснае. Іх няцяжка было ўзвіць у красавікі з гэтых стальных футболака. А Зоська, без пары загублена красачка, нібы ад нараджэння насіла палатняную кашульку, вышытую маці, нібы заўсёды спявала народныя песні.

Дарчы, пра адзёненне. На ўсіх былі кашулі і світкі з лёну. Дэкарацыі ўпрыгожвалі скруткі льняной тканіны. Як і хлеб, і гэта аснова: жыта карміла, а лён апранаў беларусаў. Лён, здабыты цяжкай працай, спавівае і крыж, які сын нясе ўпотаі на магілу бацькі. А ў цэлым дэкарацыі на працягу дзеі — строгія і сціплыя, злавесна выглядае вялізны месяц што вісіць у «небе». Ён мяняе свой колер з жоўтага на чырвоны і ўжо не папярэджае, а асвятляе бяду. Гняздо раскідана, яго насельнікі разляцеліся куды куды...

Нездарма на праграмцы пастаноўкі, якую прадвадалі перад спектаклем, яго стваральнікі змясцілі пранізлівы верш Купалы «Мая малітва». Уся пастаноўка прайшла на адным дыханні, як вядомая песня-малітва:

Я буду маліцца і сэрцам, і думай,
Распяваю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мільцёй шумамі
Не вылі над роднай зямлёй, над табой.

Нездарма на праграмцы пастаноўкі, якую прадвадалі перад спектаклем, яго стваральнікі змясцілі пранізлівы верш Купалы «Мая малітва». Уся пастаноўка прайшла на адным дыханні, як вядомая песня-малітва:

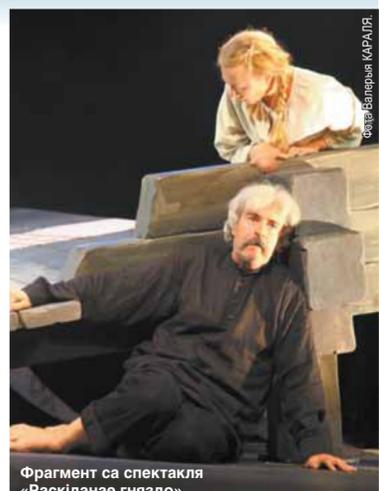
Я буду маліцца і сэрцам, і думай,
Распяваю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мільцёй шумамі
Не вылі над роднай зямлёй, над табой.

Нездарма на праграмцы пастаноўкі, якую прадвадалі перад спектаклем, яго стваральнікі змясцілі пранізлівы верш Купалы «Мая малітва». Уся пастаноўка прайшла на адным дыханні, як вядомая песня-малітва:

Я буду маліцца і сэрцам, і думай,
Распяваю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мільцёй шумамі
Не вылі над роднай зямлёй, над табой.

Нездарма на праграмцы пастаноўкі, якую прадвадалі перад спектаклем, яго стваральнікі змясцілі пранізлівы верш Купалы «Мая малітва». Уся пастаноўка прайшла на адным дыханні, як вядомая песня-малітва:

Я буду маліцца і сэрцам, і думай,
Распяваю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мільцёй шумамі
Не вылі над роднай зямлёй, над табой.

Фрагмент са спектакля «Раскіданае гняздо».

А цяпер трэба сабрацца з духам і перавесці размову на 180 градусаў, значыць, у супрацьлеглыя рэчышчы. Гэта азначае, перайсці ад трагедыі да камедыі. Цяжка, але паспрабуем. Бо спектакль другога фестывальнага дня «Мірандаліна» маскоўскага тэатра «Ля Нікіцкіх варот» — работа іншага кірунку. Лёгка, забавуляльны жанр з цудоўнай музыкой Тэадора Яфрэмава, з віртуознымі вершамі Марка Разоўскага даюць душы адпачынку. Яшчэ да спектакля ў зале музычнага каледжа адбылася сустрэча з мастра Разоўскім. Легендарны мастацкі кіраўнік тэатра, аўтар першай у СССР рок-оперы «Арфей і Эўрыдыка» прыехаў у Брэст, каб асабіста прадставіць свой спектакль. Рэжысёр і драматург, народны артыст Расіі, сакратар Саюза пісьменнікаў Масквы, былы журналіст МДУ, які не ведае нотнай граматы, але спявае на слых, зарываў брасцюку публіку. Дзве гадзіны сустрэчы прайшлі, як пятнаццаць хвілін. Разоўскі — гэта абсалютная праста, ніякага зазнаўства, глядзячы на тое, што і да гэтай пары ён першы і адзіны савецкі і расійскі кампазітар, чый мюзікл выконваецца на Брэсце шмат гадоў. 74-гадовы Марк Разоўскі раскаваў пра свой тэатр, чытаў вершы, адкаваў на пытанні, спяваў пад акампанімант выгала маладой і сімпатычнай жанкі. Многія пастаноўкі майстра маскоўскага крытыка даўно прызвалі хуліганскімі.

А вось «Мірандаліну» крытыкі «Белай вежы» не ўспрынялі. Нават прагучала такая думка, што не вельмі шчыравалі ў негатывны ацэнках, бо не хацелі пакрыўдзіць заслужанага чалавек. Каб гэты спектакль прывёў які панатковец, далі б яму і ў хвост, і ў грыву. Кожны, вядома, мае права на сваю думку. А мне спектакль спадабаўся. Музычна камедыя ў дзвюх дзях пастанулена на п'есе італьянца Карла Гальдзіна «Шынкарка». Сюжэт вельмі просты: вясёлая гаспадыня венецыянка гатэля зарывае ўсё сваё пастаяльнае мужычынскага полу, а потым кідае іх. Такоё ў яе хоць. Але неўзабаве ёй трапіцца моцны арах. Ды пад чарамі прыгажуні і гэтая крэпасць здаецца. А музыка, песні так і захапляюць гледача! Тут не варта шукаць псіхалагізму ды іншых рызык сучаснага тэатра. Як казаў рэжысёр яшчэ падчас сустрэчы, забавуляльны функцыі тэатра ніхто не адмяняў, тым больш у часы, калі тэатр павінен клапаціцца пра ўласнае выжыванне. Вясёлае відовішча, што дорыць добры настрой — чаму б і не?

Не абыйшоўся ў спектаклі і без сучасных штурчак, жартаў надзе на міжы фолу. Але яны не выходзіць за мяжу і часта ўспрымаюцца як народныя на цяперашнюю мадэрнічную драматургію. У гісторыі «Вежы» сыпалі на нас ужо і мацкома са сцэны, і трэслі голымі аздадкамі. Усё як быццам бы імя высокага мастацтва. Дык лепей усё ж часам і без «высокага мастацтва» паглядзець вясёлае, імклівае, завадное «шампанскае» відовішча.

Святлана ЯСКЕВІЧ.

«Уладары сяла» Міншчыны — сям'я з Клецкага раёна

АБЛАСНЫ этап Рэспубліканскага сямейнага Асельскага спадарчага праекта «Уладар сяла» сабраў на капальскай зямлі трынаццаць лепшых сем'яў з розных раёнаў Мінскай вобласці.

Урачыстае адкрыццё мерапрыемства пачалося з парады сем'яў-удзельніц. Далей — узел у этапам. Уменне запрагаць каня ў колы і распрацаць яго, расплаваць бярвяню, пачысціць бульбу і звязаць бярозавыя веткі — конкурсы азнаваліся не толькі на час, але і на якасць. Канкурсанты падрыхтавалі і аформілі сцэны «Свет сямейных захапленняў», а таксама паказалі таленты ў спевах і танцах на конкурсе мастацкай самадзейнасці.

Перамалта ў нялёгкай барацьбе сям'я Кірыч з вёскі Заселья Клецкага раёна — менавіта яна будзе прадстаўляць Мінскую вобласць на рэспубліканскім конкурсе «Уладар сяла», што пройдзе ў Маладзечне.

Марына БЕГУНКОВА. Фота аўтара.

г. Катэль.

Тадэвуш СТРУЖЭЦКІ:

«Наспела неабходнасць распрацоўкі Нацыянальнай праграмы падтрымкі і развіцця чытання»

Сёння Дзень бібліятэк. Для сучаснага чалавек гэтае свята, магчыма, здаецца надта архаічным. Сапраўды, новыя тэхналогіі абдымаюць сабе усё больш і больш прастору ў сучасным свеце. Пытанне існавання традыцыйнай кнігі, яе пытанне існавання бібліятэкі як сацыяльнага інстытута, сёння вельмі актуальнае. Асабліва, на фоне зніжэння інтарэсу сучасных людзей да чытання. Напярэдадні Дня бібліятэк намеснік міністра культуры Тадэвуш Стружэцкі распавёў некаторыя цікавыя факты пра стан беларускай бібліятэчнай сеткі і яе перспектывы.

— Сучасныя бібліятэкі — гэта шматфункцыянальныя установы культуры, у якіх у адпаведнасці з запатрабаванымі часу і заплытам розных сацыяльных слабаў насельніцтва актыўна ўкараняюцца найноўшыя інфармацыйныя тэхналогіі. Бібліятэчная сетка Беларусі сёння ўключае каля 9200 публічных і спецыяльных бібліятэк з агульным аб'ёмам фонду звыш 200 мільёнаў экзэмпляраў. Бібліятэкі фактычна ў поўнай меры задавальваюць усё запатрабаванні. Асноўную сетку публічных бібліятэк складаюць бібліятэкі сістэмы Міністэрства культуры (3018 бібліятэк). На 2,4 тысячы жыхароў прыпадае адна публічная бібліятэка, што практычна адпавядае нарматывам ЮНЕСКА. Амаль кожны другі жыхар Беларусі з'яўляецца карыстальнікам публічнай бібліятэкі.

Дзякуючы рэалізацыі, напрыклад, дзяржаўнай праграмы адраджэння і развіцця вёскі на 2005-2010 гады на пачатку 2011 года мадэрнізавана (а практычна створана нанова), 1470 бібліятэк у агра-раёнах. Гэта сучасныя бібліятэкі, з поўным камплектам абсталявання, з падключэннем да інтэрнэту і г.д. Яны практычна не адрадываюцца ад звычайных гарадскіх бібліятэк. Укараненне новых інфармацыйных тэхналогій паступова пераўтварае бібліятэкі ў найважнейшыя інфармацыйныя цэнтры грамадства. Зараз камп'ютарызавана звыш 43% публічных бібліятэк рэспублікі. У тым ліку больш за чвэрць вясковых бібліятэк. Каля 35% публічных бібліятэк, у тым ліку кожная пята вясковая, сёння маюць выхад у інтэрнэт. Безумоўна, што без поўнай аўтаматызацыі зараз немаг

«БАЯВАЯ САДРУЖНАСЦЬ-2011»

Вучэнні СПА СНД «Баявая садружнасць-2011» прайшлі на палігоне Ашулук у Астраханскай вобласці і на казахстанскім палігоне Сары-Шаган. 3 6 верасня па 5 кастрычніка право-

дзіцца трэці этап гэтых вучэнняў, у тым ліку з 6 па 12 верасня на палігоне Ашулук актыўныя дзеянні праводзілі ваенныя з Арменіі, Беларусі, Кыргызстана, Расіі і Таджыкістана.

Запуск ракеты зенітнага ракетнага комплексу С-300.

У ходзе стрэльбаў былі задзейнічаны самыя розныя тыпы мішэняў «Пішчаль», «Рэйс», «Армавір», «Кабан». На палігоне працавалі комплексы С-300, С-200, «Бук» і іншыя, а таксама больш за тры дзясяткі расійскіх і беларускіх ваенных самалётаў. З беларускага боку ў вучэннях бралі ўдзел звыш 1,2 тыс. чалавек асабовага складу. Стрэльбы праводзіліся з выкарыстаннем беларускіх комплексаў С-300ПС (15-й зенітна-ракетнай брыгады) і С-300В (147-й зенітна-ракетнай брыгады), комплексаў «Бук» (29-й зенітна-ракетнай брыгады) і «Аса» (740-й зенітна-ракетнай брыгады). Таксама было задзейнічана аддзяленне радыётэхнічнай барацьбы з 49-й радыётэхнічнай брыгады. Акрамя таго, у вучэннях задзейнічалі беларускія знішчальнікі МіГ-29, якія выконвалі задачы па знішчальна-авіяцыйным прыкрыцці групой зенітна-ракетных войскаў.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ. Фота БЕЛТА.

З Днём танкіста павіншавалі міністра абароны Беларусі Юрыя Жадобіна расійскія калегіі.

Беларускія танкі ў астраханскім стэпе.

Факт СЯНАЖ У РУКАВАХ У сельгаспрадпрыемствах Гомельскай вобласці сёлета будзе створаны запас кормаў для буйной рагатай жывёлы, якога хопіць на паўтара года. А ў шэрагу гаспадарак ёсць усе шанцы атрымаць двухгадовы аб'ём. Пра гэта паведамілі ў камітэце па сельскай гаспадарцы і харчаванні Гомельскага аблвыканкама. Зараз у рэгіёне заданне па нарыхтоўцы сена выканана на 121%, у 15 раёнах яго запасы перавышаюць заплававаныя. Значна большыя аб'ёмы закладзены ў траншеі сенажнай масы. Па тэхналогіі закладкі масы ў спецыяльныя рукавы ў вобласці нарыхтавана 4200 тон сенажу, прычым вялікая яго частка (3850 тон) прыходзіцца на долю гаспадарак Буда-Кашалёўскага раёна. Цяпер намаганні корманарыхтоўчыцкай канцэнтраваны на стварэнні запасу сіласу. У цэлым па вобласці зараз нарыхтавана 17,34 цэнтнера кармавых адзінак на ўмоўную галаву буйной рагатай жывёлы. У Нараўлянскім раёне гэты паказчык складае 28,03. Ірына АСТАШКЕВІЧ.

Новаму фармату перавозак — новы стандарт Кожны вагон матаравагоннага рухомага саставу цягніковай міжрэгіянальных, рэгіянальных і гарадскіх ліній павінен быць абсталяваны сістэмай электразабеспячэння, асвятлення, вентыляцыі і кандыцыянавання паветра, радыёвяшчання, відэаназірання.

Такія палажэнні ўтрымліваюць новы дзяржаўны стандарт «Перавозкі пасажырскіх цягнікомі міжрэгіянальных, рэгіянальных і гарадскіх ліній. Агульныя патрабаванні», які быў зацверджаны Дзяржаўным камітэтам па стандартызацыі Рэспублікі Беларусь. Уступіць ён у сілу з 1 студзеня наступнага года. А сваім з'яўленнем новы стандарт абавязаны ўкараненню на Беларускай чыгуначнай новага фармату пасажырскіх перавозак.

Указаны стандарт, напрыклад, рэгламентуе і рэжым стаянкі цягнікоў. Скажам, рэжым стаянкі цягніковай міжрэгіянальных ліній бізнес-класа, прадугледжаны графікам руху, павінен забяспечваць хуткасць не менш за 90 кіламетраў у гадзіну. Як у адказ на гэты прэс-службы Беларускай чыгуначнай, прыпынкі не прадугледжваюцца ў населеных пунктах з колькасцю насельніцтва менш за 50 тысяч чалавек. У той жа час міжрэгіянальных ліній эканом-класа павінен прадугледжваць прыпынкі для пасадкі-высадкі пасажыраў на чыгуначных станцыях, што абслугоўваюць гарады з колькасцю насельніцтва не менш за 20 тысяч чалавек. Сяргей РАСОЛЬКА.

Марына БЕГУНKOBA. Фота аўтара.

АХОЎВАЎ ПРАЦУ Каля дома па вул. Піянерскай у Баранавічах стала аўтамашына хуткай дапамогі. Невядомы адчыніў дзверцы кабіны, нанёс вадыцелю тры ўдары нажніцамі, прычынны цыжкія пашкоджанні. Калі міліцыя затрымала злачынцу, то аказалася, што параніў вадыцелю 40-гадовы інжынер па ахове працы з Віцебска. Сымон СВІСТУНОВІЧ.

У МУЗЕІ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ — «ВЯЛІКІ ПЕРАПЫНАК»

Дзе за адзін раз можна пабачыць драўляны школьны ранец, старавецкі дзіракол памерам з прас, сшыткі, спісаньня каліграфічным почыркам выдатнікаў, і настольны калькулятар, які займае столькі ж месца, як і сучасны нэтбук? У Беларускай дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны адкрылася выстава «Вялікі перапынак». Экспанаты, якія там прадастаўлены, адлюстроўваюць гісторыю школьнага жыцця на працягу ўсяго XX стагоддзя.

Гэтую выставу супрацоўнікі музея называюць «народным праектам», бо толькі дзякуючы таму, што людзі беражліва ставіліся да школьных рэчэй, захавалі і, яна пачала сваю працу. Акрамя таго, экспанатамі падзяліліся Нацыянальны гістарычны музей, Нацыянальны мастацкі музей, Вілейскі гісторыка-краязнаўчы музей і музей школы і гімназіі горада Мінска.

— Мы давалі аб'явы ў метро, у газетах і на тэлебачанні, каб знайсці людзей, у якіх дома захаваліся цікавыя рэчы, што маюць адносіны да гісторыі школьнага жыцця, — расказвае Алена Сямашка, супрацоўнік аддзела развіцця Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. — Пасля заканчэння выставы экспанаты вернем іх уладальнікам. Але калі хто пажадае, можа пакінуць сваю рэч на часовае захоўванне ў фондах музея.

Трэба адзначыць, што экспазіцыя налічвае больш за 600 прадметаў. Ёсць сярэд іх сапраўды старадаўнія. Як, напрыклад, задачнік, над якім ламаў галаву нейкі школяр яшчэ ў 1885 годзе, альбо настольная лампа з дырктарскага стала, зроблена ў 1912 годзе ў Парыжы.

Некаторыя з прадастаўленых прадметаў цікавыя сваёй неспраўдзенасцю. Як вам кніжка пад назвай «Буквар для дарослых» 1933 года, дзе ў якасці практыкаванняў прыведзены сказы кшталту «Кулакі падрывалі работу і нанеслі калгасу страты», альбо сшытак з подпісам «Сборник личных произведений», які склаў нейкі школьнік ў 1948 годзе ў горадзе Заказінец?

Цікава паглядзець і на школьную форму розных часоў, падруч-

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.) Пры ўсёй праявінасці жыцця «пасеў» беларускага чэмпіёна ў групу «Н» разам з такімі грандамі, як іспанская «Барселона», італьянскі «Мілан», а таксама чэшская «Вікторыя» рэальна надзеі на заваяванне заліковых балаў скіроўваліся ў бок Прагі. Як-ніяк, а сёлета чэмпіён і ўладальнік суперкубка Чэхіі пры ўсім яго вартасці можа быць па зубах беларускаму клубу. Хоць магло быць адно «але» і пэўная доля сумненняў у лёгкасці такога меркавання. На шляху да заваявання сярняшнік пазіцыі выхаванца вядомага ў Чэхіі трэнера Паўла Врбы ва ўсіх шасці матчах папярэдняга раўнда атрымалі перамогі, у тым ліку і над доволі сур'ёзнымі камандамі «Русенборг» і «Каленгаген» з агульным лікам 18:5. Здавалася, што пад такім каток на старце можа трапіць і БАТЭ.

Відавочна, што з-за вялікай самаўпэўненасці ў дзень прылёту ў чэшскую сталіцу на камфортным «Боінгу» кампанія «Белавія», у сталічным аэрапорце мясцовых журналістаў-разведчыкаў заўважана не было. Звычайна здарэцца наадварот. Калі не кагорта зацікаўленых асоб, то хоць парчака нейкіх разявак пацікавіцца ў гэтай жаўцым-быццём і задасць некалькі дэжурных пытанняў. А тут, як той казаў, нуль па фазе. Тым не менш, гэтыя абставіны наўрад ці здзівілі беларускага чэмпіёна, бо за час сваіх выступленняў на міжнароднай арэне дэвалюся пабачыць усялякага. Вячэрня трэніроўка на стадыёне Eden Stadium, які належыць сталічнай камандзе «Славія», прайшла ў штатным рэжыме. Хоць ужо тут прыйшлося твар у твар сутыкнуцца з заўтрашнімі супернікамі, бо на змену барысаўчанам аправаваць выйшлі гаспадары матча.

Дзень гульні для шматлікай групы падтрымкі, у якой было і паўдзясятка айчынных журналістаў, падарыў ім не толькі цудоўнае сонечнае надвор'е, але і незабыўную экскурсію на Празе,

арганізаваную кіраўніцтвам ФК БАТЭ. Вось бы так навучыцца працаваць са сваімі землякамі Беларускай федэрацыі футбола... А тут — клубная культура высокай пробы і выхаванне гульцоў, якія ўжо ў сталічным аэрапорце «Мінск-2» перад вылетам за мяжу з усмешкай вітаюцца з кожным з членаў спартыўнай дэлегацыі і нават, нягледзячы ўжо на зорны статус, падаюць руку. Дробязь, а прыемна. За час чатырохгадзіннага блукання па шматлікіх пражскіх замках і мастах не даялося пабачыць ніводнага плаката з атрыбутыкай Лігі чэмпіёнаў і заклікамі падтрымаць родную каманду. Нешта падобнае на набліжэнне вячэрняга футбольнага спектакля стала чуваць за некалькі гадзін да пачатку сустрэчы. У наваколлі нашага гатэля, які плаўна прымыкае да футбольнай арэны, загучала фанатская гімна Лігі чэмпіёнаў. У такт такога музычнага ўступлення пачуўся гул верталёта, які якраз у гэты час завіс над стадыёнам. Сінхронна на вуліцах з'явіліся прадастаўніцы паліцыі і супрацоўнікі аховы грамадскага парадку. Праўда, гэтыя абставіны ніякім чынам не паўплывалі на спакойны і размераны распарадак паводзін мясцовых заўзятараў, якія не спяшаліся да футбольнай арэны і не імкнуліся заняць там месцы за паўтары дзве гадзіны да пачатку сустрэчы.

Беларускія бальшчыкі горада падтрымлівалі футбалістаў БАТЭ.

Затое прыемна было бачыць беларускіх фанатаў, якія з раніцы прыехалі ў Прагу на аўтобусах. Прычым некалькі машын з вадзіцелямі для барысаўскай «тарсыды» было прадастаўлена футбольным клубам БАТЭ. Цікава, што Беларусь была прадастаўлена на стартывым матчы і галоўным трэнерам нацыянальнай зборнай Берндам Штанге. Недадоўга да стартывага свістка спадар Штанге, над якім пасля невыразнай гульні з камандай Босніі і Герцагівіны навелі хмары і вызначылася перспектыва хуткага расставання, прабраўся на футбольнае поле, дзе павітаўся са штабам Віктара Ганчарэнкі і знаёмымі з чэшскага боку. Праз некалькі хвілін Бернд растарваўся на адной з гаспадыц цэнтральных трыбун.

Пасля фінальнага свістка французскага арбітра Лаўрэна Дуамэля, які абвясціў пра пастарачную нічыю барысаўскага БАТЭ і аблом пльзэнскай «Вікторыі» наконт чарговай перамогі, каментара гульні ў нямецкага трэнера з-за яго адсутнасці атры-

У футбольным «танцы» паўабаронца БАТЭ Аляксандр Валадзько.

маць не ўдалося. А вось настаўнікі абедзвюх камандаў з задавальненнем падзялілі думкамі на прэс-канферэнцыі. Галоўны трэнер ФК БАТЭ Віктар Ганчарэнка адзначыў, што такі ход, калі гаспадары будучы наступачы першым нумарам, прадугледжваюцца. І яго каманда выдатна справілася са стартывымі наіскама гаспадароў. І калі б не крыўды гол на зыходзе першага тайма, то і хвалявацца можна было з значна менш. Але ж на тое ён і футбол, каб быць непрадказальным, адзначыў Віктар Міхайлавіч. Ці была боязь за канчатковы зыход гульні? Вядома, хоць мяркуючы па настроі каманды БАТЭ, заключыў галоўны трэнер, адчувалася, што сквітаць лік мы можам. Што і зрабіў Рэнан Брэсан, пасля чаго яго можна было і замяніць.

Настаўнік «Вікторыі» Павел Врба на сустрэчу з журналістамі прыбыў праз хвілін пяць пасля выступлення свайго беларускага калегі. Адчувалася, што на душы ў яго скрабуцае кошык, бо перамога была ў адным кроку. Аднак у сваім каментары матча ён стараўся жартавачы. І на пытанне журналіста, які цяпер трэнер збіраецца стрымаць

свае словы наконт таго, што ў шасці матчах групавога турніру «Вікторыя» збіраецца заваяваць 5 ачкоў, коуч адказаў: «У нас яшчэ пяць сустрэч, дзе мы можам атрымаць 15 ачкоў». Нам засталася толькі падзякаваць спадару Врбу за такі апытывізм і выказаць надзею, што ўдалы старт БАТЭ будзе працягнуты ў іншых матчах. Прыяжышы з іх у Мінску з іспанскай «Барселонай». Пасля хатняй нічыёй каталонцаў з італьянскай «Міланам» — 2:2 — перспектыва удала згуляць на мінскім стадыёне «Дынама» не такая ўжо і змрочная. Асабліва калі ўлічыць, што падтрымаць дружыну Віктара Ганчарэнкі збіраецца 40 тысяч беларускіх бальшчыкаў. Уладзімір ЗДАНОВІЧ. Фота аўтара.

Мінск—Прага—Мінск. Р.С. Рэдакцыя «Звязды» выказвае ўдзячнасць кіраўніцтву ФК БАТЭ ў асобе старшыні праўлення Анатоля Анатолявіча Капскага за дапамогу журналісту газеты ў падрыхтоўцы матэрыялу з Прагі.

Вянікі астатніх матчаў, якія прайшлі ў аўтар: Група Е: «Чэлсі» — «Байер» — 2:0, «Тенк» — «Валенсія» — 0:0; група G: «Порту» — «Шахцёр» — 2:1, «Алэл» — «Зеніт» — 2:1; група F: «Барусія» — «Арсенал» — 1:1, «Алімпікас» — «Алімпік» — 0:1.

Паўночны вектар Гродзеншчыны

«ЁСЦЬ ЭФЕКТЫЎНАЕ СУПРАЦОЎНІЦТВА — БУДЗЕ І ЎЗАЕМНАЯ ВЫГАДА»

Такое перакананне выказаў прадастаўнік аўстрыйскай кампаніі «Кропснрап» на міжнародным эканамічным форуме, які прайшоў у Смаргоні ў рамках рэгіянальнай выставы «Паўночны вектар Гродзеншчыны». Адзін з лідараў у галіне дрэваапрацоўкі, які мае прадапрыемствы ў дваццаці еўрапейскіх краінах, ужо не на ўзроўні намераў аб супрацоўніцтве, а на справе распачынае бізнес і ў Беларусі.

Фота БЕЛТА.

Паўночны рэгіён Гродзеншчыны ўключае ў сябе тры раёны — Астравецкі, Ашмянскі і Смаргонскі з агульнай плошчай 4,3 тысячы квадратных кіламетраў, дзе пражывае больш за 115 тысяч чалавек. І менавіта разам, лічаць суседзі, найлепш прэзентаваць свой эканамічны і турыстычны патэнцыял. Першая сумесная выстава адбылася летась у Ашмянах, а сёлета эстафету прыняла Смаргонь, дзе знаёмлілі са сваімі магчымасцямі і шукалі дзелавых партнёраў больш за 70 прамысловых і сельскагаспадарчых прадапрыемстваў, прадастаўнікоў малага і сярэдняга бізнесу.

— Перакананы, што нашы межы партнёры атрымаюць добрае прыбыткі ад супрацоўніцтва з гэтым рэгіёнам, тым больш ў іх перспектыве чакаецца сур'ёзны бум у яго развіцці ў сувязі з будаўніцтвам АЭС, — скажаў старшыня Гродзенскага аблвыканкама Сямён ШАПРА падчас урачыстага адкрыцця выставы, узяртаючыся да гасцей з Польшчы, Расіі, Італіі, Сірыі, Літвы, Малдовы, Азербайджана, Славакіі — прадастаўнікоў дзелавых колар, уладных органаў, дыпламатаў.

Зразумела, што пад ляжачы камень, які гавораць у народзе, вада не цячэ. Таму на поўначы Гродзеншчыны які след паклапаціна інвестарам было з чаго выбіраць. Тры раёны прадставілі на выставе 54 праекты, накіраваныя на выкарыстанне сучасных тэхналогій і рэальных сектары эканомікі, арганізацыю імпартазамыячальна і экспартаарыентаваных вытворчасцю, будаўніцтва новых прамысловых і гандлёвых прадапрыемстваў.

У Смаргонскім раёне, які рэалізуе сваю прадукцыю ў 53 краіны і дзе за апошнія гады рэалізавана больш за сорак інвестыцыйных праектаў, запрашаюць да супрацоўніцтва — напрыклад, у будаўніцтве бігазавых устаноўкі, міні-ЦЭЦ, стварэнні вытворчасці сонечных цэлавых калектараў.

У Ашмянскім раёне прапануюць заняцца вырошчваннем буйкай і журавін з наступнай глыбокай замарозкай, выбрам паліўных палет і пахвынага гарту з торфу і бутылінага пітнага вады

з артэзіянскіх свідравін, будаўніцтва аўтаранспартнага лагістычнага цэнтра.

Астравецкі раён (у сувязі з будаўніцтвам АЭС колькасць жыхароў раёнцэнтра на першым этапе павялічыцца да 20 тысяч, а затым — да 30 тысяч чалавек) зацікаўлены ў будаўніцтве буйнога гандлёвага цэнтра, цяпличнага камбіната, свінакомплекса, сэрвіснага цэнтра па аказанні клінічных паслуг.

Пры гэтым інвестары могуць не толькі скарыстацца выгадным геаграфічным становішчам паўночнага рэгіёна Гродзеншчыны, транспартнымі шляхамі, наяўнасцю пустуючых будынкаў і іншай інфраструктуры, высокакваліфікаваным працоўным персаналам, але і атрымаюць дзейную падтрымку мясцовых улад, запэўніў старшыня Смаргонскага райвыканкама Мечыслаў ГОІ.

Што і пацвярджае прыход у Смаргонь кампаніі «Кропснрап» з праектам па выпуску ламінату, пліт МДФ, ДСП, інавімпартзамыячальнай і экспертаарыентаванай прадукцыі і развіццём на гэтай аснове мэблявай вытворчасці. На першай стадыі рэалізацыі праекта, ужо да сярэдзіны наступнага года, інвестыцыі складуць 135 мільянаў еўра, а на другой, у 2013 годзе, яшчэ калі 90 мільянаў еўра. Непасрэдна ў Смаргоні будзе створана 300 рабочых месцаў, а яшчэ калі з тысяч работнікаў мяркуецца задзейнічаць на звязаных з гэтым прадапрыемствам вытворчасцяў у шэрагу рэгіянаў Беларусі.

Што прывябіла ў нашай краіне аўстрыйскага кампанію? Перспектывы рынку Мытнага саюза Расіі, Беларусі і Казахстана, наяўнасць прамысловай і транспартнай інфраструктуры, сыравіны, высокаадукаваных кадраў. Плюс, як было сказана на міжнародным эканамічным форуме ў Смаргоні, «дзелавыя, кампетэнтныя адносіны з мясцовымі ўладамі, дзякуючы чаму доволі хутка перайшлі ад абмеркавання інвестыцыйнага праекта да яго рэалізацыі».

Чарговая рэгіянальная выстава «Паўночны вектар Гродзеншчыны» адбудзецца налета ў Астравіцы.

Барыс ПРАКОПЧЫК.

Считать действительными утеренные следующие страховые полисы: по добровольному страхованию от болезней и несчастных случаев на время поездки за границу формы 2РН, 2РП серии БА № 0073150, по добровольному страхованию имущества формы 2РП серии ПИ № 0067051, квитанция 1-с серии КС № 0431302. УНН 100357823

Карысна ведаць

7 самых брудных хатніх прадметаў

Даследаванне, якое выявіла 7 самых брудных прадметаў у доме, было праведзена мікробіёлагам з універсітэта Арызона Чарльзам Гербам. Высветлілася, што самыя брудныя месцы — зусім не тыя, пра якія мы думаем.

На кухоннай драўлянай апрацоўчай дошцы колькасьць мікрабаў у 200 разоў больш, чым на сядзённі ўнітаза, якое часцей за ўсё лічыцца самым брудным. Даследчык раіць: пасля мыцця праціраць дошку 5-працэнтным рэстарвам воцэту або спірта.

Другое месца па колькасці мікрабаў займае трубка хатняга тэлефона.

Мурза № 3 — губка для мыцця посуду.

На чацвёртым месцы — фіранка для ваннай, якая таксама не прычына асаблівай увагі падчас прыборкі, але збірае мноства мікрабаў з-за вільготнага паветра вакол.

Пятыю пазіцыю займаюць ведры для смецця на кухні і ў ваннай пакоі, якія неабходна час ад часу старанна ачышчаць.

6-ы радок заняла пасудамыйная машына, на дзверцах якой мікробы знаходзяць спрыяльнае месца для пражывання, як і на дзверцах халадзільніка.

І завяршае спіс пральная машына. Даследаванне выявіла, што мікробы, якія выжылі пасля мыцця, застаюцца ў самой машыне. Таму пажадана раз на месяц выпускаць цыкл з гарачай вадою і воцатам для стварэння чыстага асяродку.

«Blackberry-палец» — новае прафесійнае захворванне

У класе прафесійных хвароб прыбавілася: цяпер наўраўне з тунэльным сіндромам і «хваробай кам'ютаршчыка» медыкі сталі назіраць так званы «blackberry-палец». На жаль, навуковы тэхнічны прагрэс, акрамя станоўчых бакоў, мае і адмоўныя рысы, у тым ліку і ўнёсак у з'яўленне новых хвароб.

Асабліва гэта выяўляецца ва ўкараненні партатыўных гаджэтаў. Паводле паведамлення Telegraph, у Вялікабрытаніі разгарэлася сапраўдная эпідэмія новага захворвання, названага «blackberry-палец» (Blackberry thumb).

«Blackberry-палец» — гэта тэндэрагінгіт доўгай адводнай і кароткай разгінальнай мышцаў першага палца кістаў. Гэта запаленне мышцаў вялікага палца развіваецца ў асноўным ва ўладальнікаў тэлефонаў з кнопкавай клавіятурай, нахмулат Blackberry.

«Blackberry-палец» нярэдка з'яўляецца ў людзей, якія злоўжываюць мабільнымі тэлефонамі для рассылкі электронных лісьмаў і тэкстаў. Часцей за ўсё гэта супрацоўнікі арганізацый, якія вядуць мабільны блог кампаніі або соцаць за старонкай прадпрыемства ў розных сацыяльных сетках. Гэта прыводзіць да таго, што яны вымушаны часта карыстацца мабільным тэлефонам і набіраць шмат тэксту.

Медыкі Вялікабрытаніі заўважылі, што такі тэндэрагінгіт стаў настолькі часта сустракацца, што неўзабаве ўжо можна будзе гаварыць пра афіцыйнае з'яўленне новага прафесійнага захворвання. А за прафесійную хваробу, як вядома, работнік мае права патрабаваць кампенсацию.

Юрысты ўжо рыхтуюцца да серыі судовых іскаў, паколькі ўсё больш колькасць людзей даведваецца пра рызыку для здароўя пры такім відзе карпаратыўнай дзейнасці. Вядома ж, работнік дзядзюцца даказаць, што пашкоджанне палца ён атрымаў у працоўны час, а не перапісваючыся дома са старым сябрам.

Падрыхтавала **Вольга КУЛІНКОВІЧ**.

ЛОР-прыём

Тое, як большасць людзей чысціць вушы, прыводзіць спецыялістаў у жах

Згодна са статыстыкай, да 4 працэнтаў жыхароў нашай планеты пакутуюць ад тых ці іншых расстройтваў сьліху. Найбольш часта сустракаюцца такія захворванні вуша, як хранічныя атыты, отасклерозы, нейрасенсорная тугавухасць. Прычыны ўзнікнення іх самыя розныя. Аднак, як адзначае загадчыца дарослага сурдэлагічнага аддзялення Рэспубліканскага навукова-практычнага цэнтру отарыналарынгалогіі Ніна Касцюк, немаляважнае значэнне для таго, каб вушных праблем было менш, мае гігіена органаў сьліху.

Тое, як большасць людзей чысціць вушы, прыводзіць спецыялістаў у жах. Нават інтэлігентныя людзі выкарыстоўваюць для гэтых мэтай пруткі, алоўкі, дужкі ад акулераў, шпэлікі — усё гэта без ніякіх ваганняў засоўваецца ў вуша.

На самай справе здаровыя вушы ачышчаюцца без нашай дапамогі. Гэты працэс адбываецца падчас натуральных дзеянняў — калі мы жуюм, размаўляем ці кашуляем. Гэтым садзейнічаюць рухы сківяна-ніжнясківячнага састава, які размешчаны побач з пярэдняй сценкай вонкавага сьліхавога праходу. Калі вушы не балець, іх дастаткова мыць са знешняга боку і акуртана выціраць ручніком.

Лазіць у сьліхавы праход зусім не трэба, бо гэта вельмі небяспечна: можна пашкодзіць сьліхавы праход, барабанную перапонку.

У цяжкіх выпадках гэта прыводзіць да пашкоджання ланцуга сьліхавых костак, што пагражае зніжэннем сьліху і прыступамі галавакружжэння.

Вядома, што ў вонкавым сьліхавым праходзе ў кожнага чалавека ўтвараецца сера. Яна служыць натуральнай змазкой для вуша, гэта нармальны фізіялагічны працэс. Але часам серы выдзяляецца занадта шмат, і тады ўтвараецца серная пробка, якая можа часова пазбавіць чалавека сьліху ці значна знізіць яго.

Серныя пробкі — гэта назалашаванне сакрэту серных залозаў разам з адмерлым клеткамі скуры, пылам. Прычын для іх з'яўлення можа быць некалькі:

□ Сера спрасоўваецца і ўтвараецца пробкі з-за рэгулярнага «ачышчэння» вушай ватнымі палачкамі, запалкамі, пруткамі.

□ Схільнасць ад прыроды да павышанага ўтварэння серы.

□ Вузкі і звільсты сьліхавы праход.

□ Запаленне скуры праходу, іншародныя целы, часцінкі пылу, якія трапілі ў сьліхавы праход.

□ Парушэнне абмену рэчываў (павышанае колькасць халестэрыну ў крыві).

Сімптомы сернай пробкі асабліва яўна працягваюцца, калі ў вуша трапляе вада ці пры празмерным потавыдзяленні. Хутэй за ўсё серная пробка ёсць, калі без банчных на тое прычыны вушы закладвае, адчуваецца рэзананс упаснага галасу, шуміць у вуху.

Вымыць серную пробку можа толькі ЛОР-урач. А воў пасля гэтага для прафілактыкі можна самому дома 2—3 разы на месяц рабіць простыя працэдур.

Легчы на бок і закапаць у вушы 3-працэнтны рэстар перакісу вадароду (па 5 кропель) ці вазелінавае масла, паліжаць 15—20 хвілін. Пасля гэтага пачысціць вонкавы сьліхавы праход жучкам са стэрыйнай ваты ўкружвальнымі рухамі. Нестэрыйныя ватныя палачкі для вушэй не падыходзяць, таксама не трэба наматваць вату на запалку: ёсць небяспека пашкодзіць структуру вуша.

Бо пры чыстых вушай серныя залозы раздражняюцца, серы можа ўтварыцца як болей, так і меней, а можа стацца, што яны зусім перастануць працаваць.

Вольга ШАУКО.

Пластыкавыя вокны — ціхія забойцы?

Як паведамляюць расійскія эксперты па вентыляцыі і мікраклімате жылых памяшканняў, пластыкавыя вокны, выцінаючы вентылятары і кандыцыянеры, якія прадуюць наступленне ў памяшканне свежага паветра, уяўляюць небяспеку для здароўя чалавека.

Акрамя атрутных злучэнняў, якія вылучаюцца з паверхні мэблі і з аддзелачных матэрыялаў і не маюць магчымасці рассяецца, пластыкавыя вокны павышаюць у паветры кватэры канцэнтрацыю пылу, прадукута гарэння і працы бытавой тэхнікі, напрыклад, радону. У памяшканнях з недастатковай вентыляцыяй ўтвараецца мікраклімат, які характарызуецца павышанай вільготнасцю і тэмпературай.

Такое асяроддзе спрыяльнае для развіцця ціпві, грыбкоў і розных мікрабаў. Кандыцыянеры і вентылятары не зусёды паспяхова спраўляюцца са сваёй задачай, часта пагаршаюць праблему. На думку нямецкіх навукоўцаў, усплёск астмы, алергіі, скураных і анкалагічных захворванняў у апошнія дзесяцігоддзі тлумачыцца нездаровым мікракліматом у сучасных кватэрах.

Шчыльнае паветравыраванне толькі часткова вырашае праблему. Адмысловыя рэкамэндуецца адмовіцца ад пластыкавых вокнаў на карысць драўляных, якія забяспечваюць прыток свежага паветра з вуліцы, або ўсталяваць на пластыкавыя вокны клапаны прытокавай вентыляцыі.

БЕЗАДЗНАКАВАЕ НАВУЧАННЕ ПАЛЯПШАЕ ЭМАЦЫЙНЫ СТАН ДЗЯЦЕЙ

На працягу трох апошніх гадоў на базе праходзіў эксперымент па апрабачці безадзнакавага навучання ў 3-х і 4-х класах па чатырох дысцыплінах: працоўным навучанні, выяўленчым мастацтвам, музыцы і фізічнай культуры. У новым навучальным годзе безадзнакавае навучанне па гэтых прадметах распаўсюдзіцца на вучнёў тэрыторыі і чацвёртых класаў усіх беларускіх школ.

Трэба патлумачыць, што пры безадзнакавым навучанні праца дзіцяці ацэньваецца не ў балах, а ў выглядзе разгорнутага ацэнкавага суждэння, якое дае педагог. Таму гуманістычны падтэніял такой ацэнкі намога вышэйшы. У глагоўным адукацыйным ведамстве не хава-

юць, што першапачаткова стаўленне бацькоў да новай сістэмы ацэньвання было зусім не адназначным, аднак у ходзе эксперымента іх думка істотна змянілася. І сёння бацькі шмалічкова, уцягнутыя ў эксперымент, адзначаюць, што безадзнакавая сістэма не прынямае годнасць дзяцей, а наадварот — паляпшае іх эмацыійны стан, дзеці на ўроках адчуваюць сябе больш камфортна. Гэтая сістэма дазваляе максімальна ўлічваць індывідуальныя здольнасці вучняў, бо не сакрэт, што паспяховасць у навучанні музыцы, выяўленчым мастацтвам і фізічнай культуры часта залежыць ад прыродных задаткаў дзяцей. А безадзнакавае навучанне якраз дазваляе нівелюваць розніцу ў прыроднай адоранасці навучэнцаў. Напрыклад, на ўроках фізічнай культуры і здароўя выкарыстоўваюць

такія сродкі ацэньвання, якія, з аднаго боку, дазваляюць зафіксаваць індывідуальны рух наперад кожнага дзіцяці, а з другога боку, не правакуюць настаўніка на параўнанне дзяцей адно з адным і ранжыраванне вучняў па іх паспяховасці. Усе дзеці маюць розныя фізічныя здольнасці і не могуць аднолькава паспяхова выконваць тыя ці іншыя практыкаванні. А задача настаўніка — ацэньваць індывідуальныя магчымасці дзяцей.

Немалаважна, што і практычна ўсе настаўнікі, якія ўдзельнічалі ў эксперыменце, падтрымалі ідэю безадзнакавага навучання, адзначыўшы, што працаваць на ўроках стала значна цікавей і ў іх з'явілася больш магчымасцяў для педагагічнай творчасці.

Надзея НІКАЛАЕВА.

На здароўе!

МЁД: ВЫБІРАЕМ, ЗАХОЎВАЕМ І ГАТУЕМ

Як выбіраць, захоўваць і выкарыстоўваць мёд, каб усё яго гаючыя ўласцівасці пайшлі на карысць вашаму здароўю?

1. ВАЖНА ВЫБІРАЦЬ ВЫСАКАЯСЦЫ МЁД — ТОЛЬКІ ЁН КАРЫСНЫ ДЛЯ ЗДАРОЎЯ

Мёд нярэдка падрабляюць, змешваючы цукар, крухмал, мукі і іншыя інгрэдыенты. А бывае, што надобрасумленныя пчалары ставяць перад вульмі разведзеныя цукар і лчолы перапацоўваюць яго, а не кветкавы нектар. Тады атрымліваецца мёд нізкай якасці.

Таму, купляючы мёд, варта быць напатаговым. Вызначаць падобную дапамога такі спосаб: разартрыць кропельку паміж пальцамі — натуральны прадукт уяўляецца ў скуру, а самаробны скачаецца ў камкі.

А воў нізкую якасць мёду можа выявіць толькі спецыяльная лабараторыя.

2. КАЛІ МЁД ЗАЦУКРАВАЎСЯ — ГЭТА НЕ АЗНАЧАЕ, ШТО ЁН ПЕРШАПАЧАТКОВА БЫЎ НЕДАБРАКАСНЫ АБО З ЧАСАМ САПСАВАЎСЯ

Наадварот, з'яўленне ў мёдзе салодкіх крышталікаў сведчыць пра тое, што ў ім была нязначная частка вады і адсутнічалі старонныя рэчывы. А значыць, мёд быў добры. Ды і застаецца такім. Крышталізацыя ніяк не ўплывае

на карысныя ўласцівасці мёду.

А каб мёд сапраўды не сапсаваўся — не залепнеў, не забрадзіў, — трэба сачыць, каб у яго не трапіла вільгаць. Лепш за ўсё мёд захоўваецца ў шчыльна закаркаваным шклянным або эмаляваным посудзе. Падыдзец таксама бочачкі з алешыны, таполі або ліпы.

3. НЕ ВАРТА КЛАСЦІ МЁД ГАРБАТУ, ЯК ГЭТА ЧАСТА РОБЯЦЬ ПРЫ ЛЯЧЭННІ ПРАСТУДЫ

Бо нагрэты вышэй за 40°C мёд губляе вялікую частку сваіх карысных уласцівасцяў. Часткова разбураюцца вітаміны, якія змяшчаюцца ў ім, антыбактэрыяльныя рэчывы. Акрамя таго, гарачая гарбата з мёдам выклікае актыўнае потавыдзяленне і сэрцабіццё, што не вельмі добра для людзей з сардэчна-сасудзістымі захворваннямі.

4. МЁД ДАПАМАГАЕ КІСЛОТНАСЦІ СТРАЊНКАВАГА СОКУ

Паніжэнне кіслотнасці ён павышае, а павышаную — зніжае. Пры гартыстх з паніжанай кіслотнасцю мёд лепш прымаць перад ежай, развўючы сталовую лыжку гэтага слодчыцу ў шклянцы халоднай вады. А пры гартыстх з павышанай кіслотнасцю мёд разводзіць цёплай вадою і ўжываюць такі рэстарв за паўтары-дзве гадзіны да яды.

5. НЯГЛЕДЗЯЧЫ НА СВАЮ КАЛАРЫЙНАСЦЬ, МЁД МОЖА СПРЫЯЦЬ ПАХУДЗЕННЮ

Калі перад ядой выпіць паўшклянкі вады з 1 чайнай лыжкай мёду, то павысіцца ўзровень цукру ў крыві, а значыць, знізіцца апетыт. У выніку, сеўшы за стол, вы не накінецеся на ежу, як галодны звер.

6. МЁД — ДОБРАЯ АПАМОГА У ЛЯЧЭННІ АНЕМІІ

Але не ўсякі гатунак мёду зольны павысіць узровень гемоглабіну. Лепш за ўсё пры анеміі ўжываць цёмныя гатуны мёду. Напрыклад, грэцкі. У ім змяшчаюцца ў пяць разоў больш жалеза, чым у светлых гатунках.

7. МЁД МАЕ ЗАСПАКАЯЛЬНЫ І СТАВОННЫ УЛАСЦІВАСЦІ

Калі падсаладзіць мёдам шклянку чайнай вады або малака і выпіць на ноч, то сон прыйдзе хутчэй і будзе моцным. Для змагання з бессонніцай, а заадно і для прафілактыкі прастуды добрыя хваёва-мядовыя ванны. Машчома з лавоў і глічэй трэба апусціць у ванну і дадаць туды паўшклянкі мёду. Прымаць ванну 20 хвілін.

8. ЧАМУСЬЦІ ПРЫНТА ЛІЧЫЦЬ, ШТО МЁД НЕ ВЫКЛІКАЕ КАРЫСЦІ — АДАК ГЭТА НЕ ТАК

Некаторыя спецыялісты сцвярджаюць, што мёд нават горш

Извещение о повторном открытии аукционе по продаже земельных участков в собственности в г. Гродно

№ лота	Наименование объекта	Местонахождение объекта	Площадь земельного участка (га)	Кадастровый номер	Расходы по подготовке земельного-кадастровой документации (руб.)	Начальная цена продажи (руб.)	Сумма задатка (руб.)
1.	Земельный участок У-11*	м-н «Барановичи-5.6»	0,1010	440100000001006281	1 360 837	25 000 000	2 500 000
2.	Земельный участок У-30*	м-н «Барановичи-5.6»	0,1005	440100000001006287	1 360 837	25 000 000	2 500 000
3.	Земельный участок У-31*	м-н «Барановичи-5.6»	0,1005	440100000001006286	1 360 837	25 000 000	2 500 000
4.	Земельный участок У-32*	м-н «Барановичи-5.6»	0,1009	440100000001006285	1 360 837	25 000 000	2 500 000
5.	Земельный участок У-217*	м-н «Заріца-5»	0,1223	440100000002006372	667 455	26 500 000	2 650 000
6.	Земельный участок У-218*	м-н «Заріца-5»	0,1186	440100000002006373	700 288	26 500 000	2 650 000
7.	Земельный участок У-219*	м-н «Заріца-5»	0,1194	440100000002006374	700 288	26 500 000	2 650 000
8.	Земельный участок У-221*	м-н «Заріца-5»	0,1233	440100000002006376	703 298	26 500 000	2 650 000

Аукцион состоится 29 сентября 2011 года, в 16.00 в здании горисполкома по адресу: г. Гродно, пл. Ленина, 2. Заявления на участие в аукционе принимаются по адресу: г. Гродно, пл. Ленина, 2, каб. № 57, в рабочие дни с 8.00 до 17.00. Заявления принимаются

с 15 сентября по 23 сентября 2011 г. Подробная информация в газетах «Гродненская правда» № 88 от 28.07.2011 г. и «Звязда» № 141 от 28.07.2011 г. Телефоны для справок в Гродно: (0152) 720546. Адрес сайта: www.grodno.gov.by

Крайна здароўя

Выпуск № 52 (288)

Сам сабе псіхалаг

ПСИХАЛАГІЧНЫЯ РАССТРОЙСТЫ ШТУРХАЮЦЬ ДА БЕЗДНЫ

Прыблізна 40 працэнтаў жыхароў еўрапейскіх краін церпяць ад псіхалагічных расстройтваў — да такой высновы прыйшла міжнародная група даследчыкаў. Навукоўцы правялі маштабнае даследаванне псіхалагічнага стану жыхароў Еўропы. На працягу трох гадоў ім было ахоплены 514 млн чалавек, а ў прапанаванай анкеце было прадстаўлена каля сотні псіхалагічных захворванняў. Аказалася, што прыблізна 165 мільёнаў чалавек церпяць ад тых ці іншых псіхалагічных расстройтваў. Эксперты паведамілі, што найбольш часта еўрапейцы пакутуюць ад дэпрэсіі, фобіі, бяссонніцы, хваробы Альцгеймера, сасудзістай дэмэнцыі, алкагольнай залежнасці, наступстваў інсульту. Атрыманая інфармацыя тлумачыць, чаму каля 60 тысяч еўрапейцаў штодзаканчаюць жыццё самагубствам.

СТРЭС — КАТАЛІЗАТАР ПРАБЛЕМ СА СКУРАЙ

Аказваецца, адной з прычын узнікнення прышчой і вугравога сылгу можа быць стрэс і дрэнныя настроі. Нарвежская даследчыкі ўстанавілі, што чым больш чалавек падвержаны стрэсу і чым больш ён неруеўца, тым больш у яго праблем са скурай. У эксперыменце прынялі ўдзел маладыя людзі ва ўзросце

18-19 гадоў. Аказалася, што цяперлі ад прышчой менавіта тыя падлеткі, у якіх былі псіхалагічныя праблемы на той момант. На думку спецыялістаў, паміж стрэсамымі станам і з'яўленнем прышчой і вугроў існуе сувязь. Аднак эксперты папярэдзілі, што не варта думаць, што любая сумная думка адразу з'явіцца на вашым твары і ў выглядзе прышчой. Стрэс, хутчэй за ўсё, выступае як каталізатар праблем са скурай.

ПЕРАД ПРЫНЯЦЦЕМ РАШЭННЯ... ПАМЫІ РУКІ

Мыццё рук не толькі ачышчае іх ад бруду, але і на падсвядомым узроўні дапамагае чалавеку пазбавіцца ад негатывіўных эмоцый і стаць больш добрым, свярдаючы брытанскія даследчыкі з універсітэта Плімуту. Навукоўцы вырашылі вывучыць гэтую з'яву і правялі даследаванне, падчас якога ўстанавілі, што рацённе, якое прымаецца чалавекам у розных сітуацыях, звязана з фактам адчування ім фізічнай чысціні. Напрыклад, прысяжыня схільна вынесці больш мяккае пакаранне значыцца, калі памыць рукі перад прыняццем рашэння. Гэтая гіпотэза пацвердзілася эксперыментальным шляхам: падчас даследавання людзі, якія перад прыняццем рашэння памылі рукі, аказаліся менш катэгорычнымі ў сваіх меркаваннях, чым іх суседзі, якія рукі не памылі. Эксперты лічаць, што камфортны фізічны стан чалавека, звязаны з адчуваннем чысціні — гэта стымул да добрых учынкаў.

Падрыхтавала **Надзея НІКАЛАЕВА**.

ЧАМУ ЛЮДЗІ ТАЎСЦЕЮЦЬ?

«Дыета» з салодак і тлустай ежы здольная цалкам прытупіць будаваныя механізмы рэгуляцыі вагі ў чалавечым арганізме. У выніку стрававальны тракт перастае выпрацоўваць хімічныя «пасланы», у прыватнасці, блэк халецыстакінін, які «паведамляе» пра насычэнне. Гэтае рэчыва павіна паступаць у мозг, а мозг павінен даць каманду спыніцца есці. У поўных людзей гэты ланцуг разарваны, таму рэгуляваць працяглае трапезы яны могуць толькі звонку, «валевым рашэннем».

З праведзеных даследаванняў незаразуменая адна важная рэч нахштат — што з'явілася раней, курцыя або яйка? Людзі таўсцуюць таму, што іх арганізм не здольны да самарэгуляцыі вагі, або арганізм губляе гэтую здольнасць пры набыцці лішняй вагі? Навукоўцы лічаць, што абодва

даследчыкі наступствы паўнаці ў перадачы сігналаў мозгу, навукоўцы спадзяюцца цалкам вывучыць «цэнтры павунаці» ў мозгу і навушчыца рэгуляваць іх звонку, хімічна. Платэйтчыныя «таблеткі стройнасці» ў такім разе будуць не напярост прыводзіць да паніжэння вагі, а аднаўляць натуральныя здольнасці арганізма, каб ён сам распазнаваў стан сытасці.

Аднак лепшы спосаб не парушыць гэты механізм — не пачынаць таўсцеець, нагадваюць медыкі. Лепш адразу прыслушацца да сігналаў арганізма «годзе!», а не падавацца на спакусу гарбаты з печывам і тортам.

Фота/Анатоль КЛЕШЧУКА

Гэтак называюць жыхары Бешанковічў к

АДЗІНСТВА І РАЗНАСТАЙНАСЦЬ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

ЖЫЦЦЕ — а следам і літаратура — сыходзіць сёння ў сферу прыватных інтарэсаў. Пераходны перыяд, які, на думку сачыцеляў і псіхологаў, ужо скончыўся, пакуль не заўважылі для літаратуры. Адываецца глабальная перабудова сьвятога чалавека, успрымання ім навакольнага свету і сябе ў ім. Чым ёсць літаратура ў сучасным свеце? Ці патрэбна яна нам? І навошта патрэбны літаратуразнаўцы і літаратурны крытыкі? Пра гэта мы разважалі ў Інстытуце мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі разам з вядомымі даследчыкамі і літаратуразнаўцамі: Сяргеем ГАРАНІНІМ, намеснікам дырэктара Інстытута па навуковай рабоце; Міхасём ТЫЧЫНАМ, загадчыкам аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры; Тарэсай ГОЛУБ, загадчыцай аддзела выданняў і тэксталагіі, і Вячаславам ЧАМЯРЫЦКІМ, вядучым навуковым супрацоўнікам сектара гісторыі беларускай літаратуры. Яны падзялілі сваімі разважанымі не толькі адносна глабальных праблем сучаснага літаратуразнаўства, але і распавялі пра шмат цікавых фактаў у беларускай літаратуры. Адзін з іх, напрыклад, у тым, што хутка канчаецца п'яцігадовы тэрмін, на які Янка Брыль забараніў публікацыю свайго дзёнікі. Відэаў, з яго мы ведаем, намяла цікавага. Супрацоўнікі інстытута маюць магчымасць камунікаваць з сябрамі і сваякімі прызнаных беларускіх пісьменнікаў. Спраўды, такі гонар мае не кожны. А таму яны вельмі шануюць тых, чую творчасць вывучаюць і прапагандуюць. Сёння Інстытут мовы і літаратуры распрацоўвае некалькі вялікіх праектаў: збор твораў Івана Шамякіна ў 23-х тамах, збор твораў Максіма Танка ў 13-ці тамах — паводле распараджэння Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь; збор твораў Івана Навуменкі ў 10-ці тамах паводле распараджэння Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь; завяршаецца выданне збору твораў Якуба Коласа ў 20-ці тамах. Вышла ўжо 14 тамаў яго творчай спадчыны, 15 і 16 тамаў знаходзяцца ў выдавецтва і да канца гэтага года будуць выданыя. Усе кнігі збору твораў плануецца выдаць да канца наступнага года, калі будзе адзначана 130-годдзе з дня нараджэння Якуба Коласа і Янкі Купалы.

Сяргей ГАРАНІН:

— Навошта наогул патрэбна літаратуразнаўства, калі літаратура сыходзіць у прыватную сферу? Літаратура — гэта ў першую чаргу мастацтва жывога слова, якое ў вобразнай форме раскрывае і ментальнасць, і нацыянальны характар, і светаадчуванне народа — мастацтва, якое ўвасабляе ідэалы і праблемы, узнімае пытанні, якімі народ жыве зараз, жыў раней і якія дазваляюць у пэўнай ступені разумець гэты народ. Адноль — пэўная магчымасць прагназаваць далейшае развіццё і далейшыя ролякі народа на тым ці іншым выкліку, які ставіць перад ім сучаснасць і будучыня. Таму літаратуразнаўства павінна не толькі слухаць эстэтычнаму выхаванню асобы, але і раскрываць сутнасць літаратурына працэсу, акрапіваць накіраваць і этапы развіцця мастацтва слова для таго, каб і чытаць было лягчэй арыентавацца ў літаратуры, і пісьменніку выпрацоўваць арыенціры ў творчасці.

Можна сказаць, што беларуская гуманітарыстыка заўсёды межавала з літаратуразнаўствам, бо і гісторыкі, і філосафы, і мовазнаўцы абпаіраюцца ў сваіх даследаваннях на тым самым тэксце, якія выступаюць і прадметам вывучэння літаратуразнаўства. З іншага боку, літаратура служыць крыніцай звестак і саміх ідэй, што распрацоўваюцца гуманітарыямі. Ва ўсіх гэтых навуках заўсёды прысутнічае нейкі элемент эсістыкі. Таму што, каб данесці свае веды да чытача, да шырокага аўдыторыі, прадставіці гэтых навуку запісваюцца метады ў літаратуразнаўства ды і літаратуры наогул. Але адноль вынікаюць і тым задачам, якія ў цэлым ставяцца перад нашым інстытутам і перад беларускай літаратуразнаўчай навукай. Гэта і даследаванне праблем тэорыі і метадалогіі літаратуры ў яе ўзаемаўзаўзаі з рознымі сферамі грамадскай дзейнасці; і міждyscyплінарныя кантакты ў сферы самай гуманітарнай навуцы; і вывучэнне беларускай літаратуры ў кантэксце славянскага і сусветнага культурна-цывілізацыйнага ўзаемадзеяння; і даследаванне сучаснага літаратуразнаўства працэсу на Беларусі, адносіны гэтага працэсу да базавых каштоўнасцяў беларускага народа, развіцця беларускай дзяржаўнасці. Пры ўсім гэтым трэба сказаць, што сёння месца і роля літаратуры ў свеце і ў Беларусі змянілася. Прычым варта ўлічваць наступную акалічнасць: калі мы гаворым менавіта пра беларускую літаратуру, то гэта толькі частка таго культурнага пласта, з якім судараняецца ці непасрэдна сутыкаецца беларускі чытач. Бо сучасная інфармацыйная прастора істотна змянілася, пашырылася. Тут, безумоўна, узрасла роля СМІ: калі глядзецца нашы газеты і часопісы, нават не спецыялізаваныя літаратурныя, то можна сказаць, што яны бяруць на сябе значную частку тых функцый, якія раней выконвала літаратура. Узрасла роля электронных СМІ. Інтэрнэт змяніў культурную і літаратурную прастору: літаратура цяпер можа не толькі друкавацца на паперы, але і размешчацца ў інтэрнэце, з'явілася віртуальнае літаратурнае жыццё. Прычым віртуальнае рэальнасць вельмі «агрэсіўная», сродкі ўздзеяння на чалавечую псіхіку значна мацнейшыя, чым тым, якімі валодае літаратура. Чытанне для сучаснага чалавека — па-своёму эстэтычны сродка задавальнення сваіх духоўных патрэб. На чытанне неабходны вольны час. Літаратура патрабуе разважання: працягаць — і калі ідзе, едзе, займаешся сваімі справамі, асэнсоўвае працяганае, працягвае жыць літаратурнымі праблемамі. Але ў колабегу сучаснага свету чалавеку проста нестае на гэта час. Інфармацыя толькі, што асоба імкнецца «зачыніцца» недзе ў сваім унутраным свеце і не дапусціць туды яшчэ і чужых думак, болюў, эпох, праблем. Чалавек, хоць і мае шы-

роўны ўключана калі 90 вершаў (у тым ліку і інтымны лірыкі), якія публікаваліся раней толькі ў прыжыццёвых зборніках пісьменніка і перыядычным друку. Выданне папоўнілася таксама апаўданаем «Бульбалоў» і прычым «Святая нядзелька», алегрычнай казкай «Дудар». Народная казка ў апрацоўцы Я. Коласа «Волшебная жена», вершы «Бяднота», «Мужык», «Другу», «Красавіца», «На просторе», «Горад і вёска», «...Мой зрок як лёд халодны» і інш. друкуюцца наогул упершыню. Упершыню ў збор твораў ўключана «Метадыка роднай мовы» (1930), напісаная Я. Коласам у саўвартстве з В. Топіным, тэкст якой, як і імя саўтара, доўгі час заставаліся невядомымі шырокаму колу чытачоў. Упершыню ў збор твораў ўключаны калі 200 публіцыстычных і літаратурна-крытычных артыкулаў, больш за 500 лістоў, калі 300 інскрыптаў (дарчых надпісаў), зробленых пісьменнікам на кнігах, фотаздымках, паштоўках, і нават дзёнікі Коласа.

Сёння мы не уявілім сабе жыццё без інтэрнэту, без камп'ютара — я згодная з гэтым. Але там павінна быць дакладна вывераная інфармацыя. Некаторыя скажуць: навошта той збор твораў Якуба Коласа? Добра, можна падаць ў архіў, узяць ранейшыя выданні і выклікаць іх у інтэрнэце. Але ж гэта непойныя выданні, з купорамі і праблемамі. А калі ўзяць тое, што навукова выверана, надрукавана ў зборы твораў, — чытач праз інтэрнэт атрымае значна багацейшы дакладны тэкст і каментары. Мы можам спалучаць працу тэксталагічна і інфармацыйную — не толькі збіраць інфармацыю, але і змяшчаць яе на электронных носбітах. Праўда, я ведаю, што «алібукаўкі» кнігі займаюцца наша Нацыянальная бібліятэка. Я не правярала, але спадзяюся, што там карыстаюцца навуковымі напрацоўкамі апошняга часу, а не ранейшымі недакладнымі тэкстамі. Не варта замечваць інтэрнэт.

Мы нездарма столькі ўвагі ўдзяляем класіцы. Гэта базіс, непарушная аснова, на якой трываецца сучасная літаратура. Наш інстытут робіць вялікую працу па захаванні, выданні і папулярызаванні класічнай спадчыны. Але колькі б мы ні гаварылі, што нам зроблена шмат, мы ў вялікім даміру робім іншыя пісьменнікі. Напрыклад, даючы выйшаў збор твораў Кузьмы Чорнага ў 8 тамах. Але ў ім пададзены тэксты са шматлікімі купорамі, бэльмі плямамі ў біяграфіі Кузьмы Чорнага. Ёсць аснова і ўсе падставы для выдання поўных збораў твораў Максіма Гарэцкага, Змітрака Бядулі і інш.

Сяргей Гаранін:
— Нягледзячы на тое, што беларуская класіка пісалі ў іншы гістарычны перыяд, яны не страчваюць сваёй актуальнасці сёння. Чаму? Асобныя элементы зместу твораў Івана Шамякіна ці Івана Навуменкі, напрыклад, якія пісалі ў савецкі час і верылі ў ідэалы, якімі жылі ўсе тагачаснае грамадства, страчваюць частку свай актуальнасці, якая была арыентавана на савецкага чалавека. Сёння няма тых праблем. Але, разам з тым, у гэтых творах паглыбляецца і раскрываецца агульначалавечы змест і тое, як ва ўмовах існавання савецкага ладу раскрываліся і рэалізоўваліся элементы і рысы нацыянальнага характара, які ўзаемаўзаўзаі з іншым гістарычным умовам. Налета будзе адзначана 130-годдзе Янкі Купалы і Якуба Коласа. І гэта таксама актуальна для беларускага народа не толькі таму, што гэтыя пісьменнікі сталі па-своёму нацыянальнымі сімваламі, а таму, што іх творчасць у кожную новую эпоху раскрываецца па-новаму. Часта мы бачым сябе ў іх творах як у люстэрку, нягледзячы на тое, што напісана гэта было дзесяцігоддзі таму.

Міхасё ТЫЧЫНА:
— За апошнія дваццаць гадоў тэксталагія беларускай літаратуры ўзялася на якасна новае ўзровень. Самым вялікім дасягненнем сталі выданыя поўны збор твораў М. Багдановіча ў трох тамах (1992 — 1995) і поўны збор твораў Янкі Купалы ў дзевяці тамах (дзясці кнігах) (1995 — 2003). Набліжэннем да поўнага выхадзіць збор твораў Якуба Коласа ў дваццаці тамах. Сёння нават цяжка ўявіць, як бы мы вывучалі Коласа па выданнях, якія пакаляны купорамі, маюць цэнзурныя і аўтацэнзурныя скарачэнні тэксту. Яны пераходзілі з выдання ў выданне. Нават ёсць у пасмяротных зборах твораў у 12-ці (1961—1964) і 14-ці (1972—1978) тамах. Тэксталаг якрэз і стаіць на баку інтарэсаў аўтара, каб падаць тэкст у адпаведнасці з яго апошняй творчай воляй.

Хачу адзначыць, што збор твораў Якуба Коласа, які зараз выдаецца, унікальны. Там упершыню друкуецца шмат матэрыялаў, пададзены навукова вывераныя тэксты, зверху якіх ажыццяўлена на ўсіх прыжыццёвых друкаваных і рукапісных крыніцах. У яго ўпер-

карціну, ландшафт літаратуры XX стагоддзя! Напрыклад, перавадаюць, а следам змяшчаюць у інтэрнэце тэксты, якія выходзілі ў свет у савецкія часы, які існавала жорсткая цэнзура. Напрыклад, выбраны Міхася Чарота. І там вядомыя вершы «Скокі на могілках», у якім прапушчаны цэлыя строфы — вельмі важныя, дзе гаворка ідзе пра Рагнеду, у тым часе такую чорную маханію, рацёнскую постаць. І ўсе мяняецца, вобраз таго ж Чарота — ці варта яго сёння нават у школе выкладаць, прыводзіць скалячэння цэнзурай вершы... Таму тэксталагія, гісторыя, тэорыя літаратуры — вельмі важныя сёння. Без іх будзе немагчыма што адываецца ў літаратурнай гаспадарцы. Будзе хаос. А задача акадэмічных тэарэтыкаў, гісторыкаў, тэксталагаў, літаратурных крытыкаў — наводзіць хоць зольшыга парадка ў гэтай гаспадарцы.

Вячаслаў ЧАМЯРЫЦКІ:

— Гісторыя беларускай літаратуры налічвае тысячы гадоў. Нашы апошнія публікацыі, зробленыя інстытутам, сведчаць пра тое, што даўня літаратура вельмі патрэбна і актуальна. На працягу пяці гадоў выйшлі тры перавыданні «Ангало-гі днаўня беларускай літаратуры». Значыць, гэтыя кнігі запатрабаваны выкладчыкамі, студэнтамі, шырока грамадскаю. Старажына — жыва творная, бо ў той даўняй літаратуры ўдзімаліся вельмі важныя грамадскія і сацыяльныя пытанні. Раней нашых грамадстваў таксама цікавілі праблемы патрыятызму і дасканаласці грамадства і чалавека. Мы ведаем, як Скарына хацеў давесці да простага чытача высокую ідэалы, заключаныя ў кнізе кнігі Бібліі. Дарчы, у 2017 годзе будзе адзначана 500-годдзе беларускага друку, і наш інстытут запланаваў выдаць новы, больш поўны збор твораў Скарыны. А нядуна выйшаў том беларускай старажытнай паззі, падрыхтаваны нашым дадчыкам Алесем Брагунювым. У планах — летапісы і хронікі, мемуарная літаратура. Яны нам патрэбныя, яны дапамагаюць зразумець, чым жыў наш народ раней і якую багатую, еўрапейскага ўзроўню літаратурную спадчыну ён нам пакінуў.

Міхасё Тычына:
— Спраўды, некаторыя творы даўняй літаратуры чытаюцца з вялікім захапленнем і цяпер. Напрыклад, «Трышчан і Іхота» (раман «Трыстан і Ізольда»). І чытачы бываюць розныя. Вось ёсць чытач-драматург Сяргей Кавалёў, які пераасэнсаваў гэты твор і напісаў паводле гэтага даўняга тэксту сваю драматычную інтэрпрэтацыю. Каб чытаць літаратуру розных эпох, трэба быць падрыхтаваным. Наш аддзел летас выдаў калектыўную манатрафію «Чалавечы вымярэнне ў сучаснай беларускай літаратуры». Гаворка там пра тое, што і ў даўняй літаратуры, і ў савецкай літаратуры ёсць паянны «чалавечы вымярэнне».

Любы твор заўжды трэба асэнсоўваць і з пункту гледжання таго, што чалавечы прысутнічае ў ім, якім быў чалавек у ранейшыя часы, у савецкія часы, які ён жыў і як выжываў, і які чалавек сёння. Я лічу, што не можа быць голага адмаўлення традыцыйнай класічнай літаратуры. Вядома, такое адмаўленне можна зразумець, таму што прыходзіць новае пакаленне — маладыя людзі, якім трэба самаасцвердзіцца. Гэта ў нейкай меры літаратурная гульня, тэатр. Але ў рэшце рэшт сярэд маладых знаходзіцца людзі, якія ведаюць, што класіка трэба перачытваць з сённяшняга пункту гледжання, з пункту гледжання чалавечы вымярэння. І такіх даследчыкаў, якія перачытаюць ранейшую літаратуру, у нашым інстытуце шмат. Сведчаннем гэтаму, напрыклад, «Маргіналі» Лі Кісільвай — дачка вядомага даслед-

Падрыхтавала
Вольга ЧАЙКОЎСКАЯ
Фота Марыны БЕГУНКОВАЙ.

Топ-5 кніг па літаратуразнаўстве (склаў Сяргей Гаранін):

1. «Класіка і літаратурная сучаснасць: духоўны патэнцыял чалавека» (2011) В. П. Жураўлёва, у якой выяўляюцца глыбінныя прычыны фарміравання яркіх чалавечых характараў і сацыяльных тыпаў эпохі на каардынатах быту і быцця, у межах малага і вялікага гістарычнага часу.
2. «Прыпавесце ў сучаснай беларускай прозе» (2011) Р. Ю. Дубашынскага, дзе аўтар, характарызуючы асаблівую жанравую разнастайнасць літаратуры — прыпавесць, па-новаму раскрывае іншасказальны сэнс многіх літаратурных твораў, што сёння лічацца хрестаматычнымі.
3. Калектыўны зборнік «Міждyscyплінарныя даследаванні актуальных праблем тэорыі літаратуры», дзе асэнсоўваюцца шматбаковыя сувязі мастацкай літаратуры з сучасным жыццём, ствараюцца глыбокае навукова-тэарэтычнае забеспячэнне развіцця нацыянальнай культуры і адукацыі.
4. Манатрафія М. У. Мікуліча «Паззія Заходняй Беларусі (1921 — 1939)» — новае слова ў сучасным літаратуразнаўстве. Багацейшы факталагічны матэрыял амаль невядомы сучаснаму чытачу. Тым больш цікава даведацца пра рух гістарычных і літаратурных падзей у Заходняй Беларусі ў час, калі гэты рэгіён не уваходзіў у агульную культурную прастору СССР.
5. «Славянамоўная паззія Вялікага Княства Літоўскага XVI — XVIII стст.» пад рэд. А. У. Брагунюва — унікальны зборнік старажытнабеларускіх пазытных тэкстаў. Кніга распачынае серыю «Помнікі даўняга пісьменства Беларусі», у якой на мове арыгіналу і ў перакладзе будуць апублікаваны летапісы і жыцці, гістарычныя і рыцарскія аповесці.

«Шкодная» літаратура СТАЛА МУЗЕЙНАЙ

14 верасня ў Магілёўскай абласной бібліятэцы імя Леніна адкрыўся музейны пакой. Найбольш цікавае вылікае экспазіцыя, прысвечаная аддзелу спецыяльнага захоўвання кніг, якія савецкая ўлада ў свой час аб'яўляла «шкоднай літаратурай».

Вольга ЧУМАКОВА: «Многія забароненыя кнігі ў вельмі зачытаным стане: калі дазволілі, людзі кнінуліся іх чытаць, былі нават чэргі, каб узяць такую літаратуру».

Сакрэтная папера для раённага цэнзара горада Бабруйска ад упралення па ахове дзяржаўных і ваенных таямніц у друку датуецца 1962 годам. Паводле яе, дасяпаецца актуальны на той час спіс асоб, кнігі якіх падлягаюць неадкладнаму вынятку з бібліятэк і гандлёвай сеткі. Побач — частка спісу: у прыватнасці, пад апалу трапілі творы савецкага драматурга Уладзіміра Кіршона і гісторыка-марксіста Міхаіла Пакроўскага.

Кантрольныя асобнікі забароненых для масавага карыстання кніг трапілі ў аддзел спецыяльнага захоўвання. — Гэты аддзел існаваў у Магілёўскай абласной бібліятэцы ад яе заснавання ў 1935 годзе, — каментуе намеснік дырэктара бібліятэкі Вольга ЧУМАКОВА. — Спачатку гэта былі паліцы, потым шафы, шмат. Аддзел ліквідавалі толькі ў 1955 годзе, калі надшыла палітычна адліга пасля смерці Сталіна. Але яшчэ да 1980-х гадоў да нас прыходзілі загады на выманне кніг Бродскага, Булгакава і іншых цяпер вельмі вядомых аўтараў.

Аддзелам займаўся асобны бібліятэкар, які часта звяртаўся да ўлад па дазвол перадаць

А гэтым часам у краіне ідуць выбары: часопіс «Крестьянка» з лубочнай вокладкай 1946 года.

ГУЛАГ» і «Дзеці Арбата». Там лік ішоў не на дні, а на гадзіны. Гэты журнал цяпер у нашай экспазіцыі.

Але былі на спецыяльным захоўванні не толькі вядомыя аўтары: напрыклад, з нейкіх прычын была забаронена для масавага чытання кніга «Што чытаць рабочаму на сваёй вытворчасці» з серыі «Хімічная прамысловасць» 1940 года выдання. Можна цяпер і пра гэта даведацца!

— Мы кажалі, што менавіта гісторыя спецахоўвання выкліка інтарэс, і нам самым цікава, які маладыя людзі, якія не ведаюць, што гэта такое, бо жывуць у век вольнага распаўсюджвання інфармацыі ў інтэрнэце, будуць рэагаваць на такую нашу гісторыю, — шырока сказала Вольга Чумакова.

Аднак у музейным пакоі ёсць і шмат іншых цікавых экспанатаў. Як антыпод ідэалагічна шкоднай літаратуры, часопісы «Крестьянка» 1946 года — са строгімі профіліямі Сталіна і Леніна на вокладцы, і з цалкам лубочнай карцінкай удзелу жанчын у выбарах.

Перыядычныя выданні пачатку XX стагоддзя выглядаюць як чыстасі, а як нармальныя тоўстыя кнігі. «Русская мысль», «Русская школа» і іншыя выдаваліся ў Маскве і Санкт-Пецярбургу. Творы Пісарова і Шкспіра, выданыя на рубжы XIX і XX стагоддзяў, — самі па сабе экспанаты. А ў адным з такіх асобнікаў бібліятэкары знайшлі кавалек паперы — нейкі невядомы стацік дарадка пісаў заву. Праўда, гісторыя ўжо не ведае — каму і пра што, але ён быў і пісаў, а мы цяпер чытаем.

Ілона ІВАНОВА. Фота аўтара.

«Рэтраспектыва» Юрыя Якавенкі

Удумлівым людзям, якія імкнуча пазнаць гэты свет, інтэрпрэтаваць знакі і сімвалы, загадкавае вобразаў, зразумець схавааны ў іх сэнс, варта павіцца ў Новым замку горада над Нёманам, дзе адкрылася персанальная выстава мастацка-графіка, ганаровага грамадзяніна Гродна Юрыя Якавенкі «Рэтраспектыва».

Хоць Юрыя Якавенка не беларус па паходжанні, ён заўсёды акцэнтаваў сваю прыналежнасць да беларускай культуры, што яскрава пацвердзілася ўвасабленнем у графіцы славуэтага твора Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра». Кожны са 150 экзэмпляраў гэтай унікальнай кнігі выраблены ў Італіі ў творчай садружнасці з майстарам-друкараром Дзюліяна Якамучы ўручную, з натуральных матэрыялаў, згодна са старажытнымі традыцыям і тэхналогіям. Гэтую кнігу перадалі ў Ватыкан Палу Рымскаму Бенядыкту XVI (зроблена тое, што не ўдалося выканаць аўтару пазмы, які пісаў яе па замове Папы Рымскага Льва Х Медзічна), а таксама ў Беларускае дзяржаўнае акадэмію мастацтваў, Нацыянальную бібліятэку Беларусі, Кракаўскую бібліятэку імя Чартарыйскіх і ў Гродзенскі гісторыка-археалагічны музей. А яшчэ адзін экзэмпляр «Песні пра зубра» на адкрыцці выставы ў Новым замку Юрыя Якавенка ўручыў прадставіцку літоўскага консульства ў Гродне для перадачы ў Нацыянальную бібліятэку Літвы.

На выставе, якая з'яўляецца рэтраспекты-

Барыс ПРАКОПЧЫК. Фота Яраслава ВАНЮКЕВІЧА.

